

Marko Kompara
Marko Hölbl
Tatjana Welzer Družovec
UREDNIKI

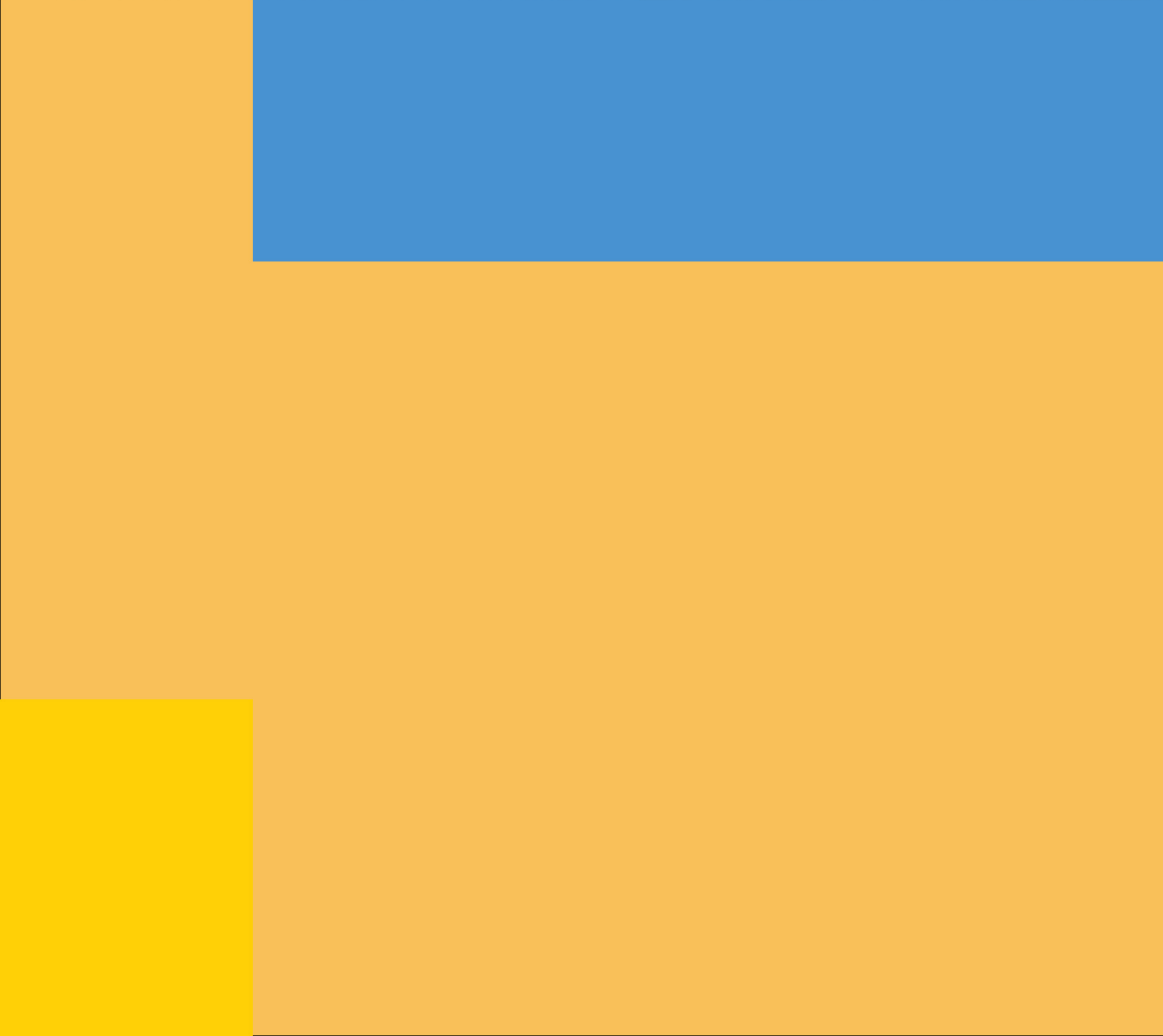
Komunikacijski izzivi v inkluzivnem izobraževanju, s katerimi se soočajo gluhe in slišече osebe

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

Univerza v Mariboru

Fakulteta za elektrotehniko,
računalništvo in informatiko

Komunikacijski izzivi v inkluzivnem izobraževanju, s katerimi se soočajo gluhe in slišče osebe

Uredniki

Marko Kompara

Marko Hölbl

Tatjana Welzer Družovec

Januar 2022

Naslov **Komunikacijski izzivi v inkluzivnem izobraževanju, s katerimi se**
Title **soočajo gluhe in slišče osebe**
Communication Challenges in Inclusive Education Faced by Deaf and Non-deaf
People

Uredniki Marko Kompara
Editors (Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija)

Marko Hölbl
(Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija)

Tatjana Welzer Družovec
(Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija)

Avtorji Omar Gamal (Univerza Siegen, Siegen, Nemčija), Hubert Roth (Univerza
Authors Siegen, Siegen, Nemčija), Nuno Escudeiro (Polytechnic Institute of Porto,
Porto, Portugalska), Paula Escudeiro (Polytechnic Institute of Porto, Porto,
Portugalska), Konstantinos Karampidis (Hellenic Mediterranean
University, Iraklio, Grčija) Athina Trigoni (Hellenic Mediterranean
University, Iraklio, Grčija), Giorgos Papadourakis (Hellenic Mediterranean
University, Iraklio, Grčija), Roula Kyrillou (European Cyprus Association)
Zisimopoulou (Evropsko združenje za poklicno orientacijo, Nikozija,
Ciper), Gregoris Makrides (Evropsko združenje za poklicno orientacijo,
Nikozija, Ciper), Marko Kompara (Univerza v Mariboru, Maribor,
Slovenija), Marko Hölbl (Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija) &
Tatjana Welzer Družovec (Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija)

Tehnična urednika Jan Perša
Technical editors (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, Maribor, Slovenija)

Marko Kompara
(Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija)

Oblikovanje ovitka Jan Perša
Cover designer (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, Maribor, Slovenija)

Grafika na ovitku People Friends Together,
Cover graphic avtor josephredfield, Pixabay.com, CC0

Grafične priloge
Graphic material Avtorji in uredniki

Založnik **Univerza v Mariboru**
Published by **Univerzitetna založba**
Slomškovo trg 15, 2000 Maribor, Slovenija
<https://press.um.si>, zalozba@um.si

Izdajatelj **Univerza v Mariboru**
Issued by **Fakulteta za računalništvo, elektrotehniko in informatiko**
Koroška cesta 46, 2000 Maribor, Slovenija
<https://www.feri.um.si>, feri@um.si

Izdaja
Edition Prva

Vrsta publikacije
Publication type E-knjiga

Jezik
Language Slovenščina

Dostopno na
Available at <http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/650>

Izdano
Published at Maribor, Slovenija, januar 2022

© **Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba** / *University of Maribor, University Press* **Tekst / text** © avtorji & Kompara, Hölbl, Welzer, 2022

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna. / *This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.*

Uporabnikom je dovoljeno tako nekomercialno kot tudi komercialno reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, javna priobčitev in predelava avtorskega dela, pod pogojem, da navedejo avtorja izvirnega dela.

Vsa gradiva tretjih oseb v tej knjigi so objavljena pod licenco Creative Commons, razen če to ni navedeno drugače. Če želite ponovno uporabiti gradivo tretjih oseb, ki ni zajeto v licenci Creative Commons, boste morali pridobiti dovoljenje neposredno od imetnika avtorskih pravic.

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Ta knjiga je izšla v okviru projekta P Advancing Inclusive Education Through International Sign (InSign) Intellectual Output1, ki je bil financiran iz programa Erasmus+ Evropske unije.
/ This book was published as part of the Advancing Inclusive Education Through International Sign (InSign) project Intellectual Output1, which was funded by the Erasmus+ programme of the European Union.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Podpora Evropske komisije za pripravo te publikacije ne pomeni potrditve vsebine, ki izraža le mnenja avtorjev, in Komisija ne more biti odgovorna za kakršno koli uporabo informacij, ki jih vsebuje. / *The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.*

Avtorji so odgovorni za jezikovno pravilnost.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

37.091.3-056.263(0.034.2)

KOMUNIKACIJSKI izzivi v inkluzivnem izobraževanju, s katerimi se soočajo gluhe in slišee osebe [Elektronski vir] / uredniki Marko Kompara, Marko Hölbl, Tatjana Welzer ; [avtorji Omar Gamal ... et al.]. - 1. izd. - E-knjiga. - Maribor : Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, 2022

Način dostopa (URL): <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/650>

ISBN 978-961-286-569-6 (PDF)

doi: 10.18690/um.feri.6.2022

COBISS.SI-ID 95493891

ISBN 978-961-286-569-6 (pdf)

DOI <https://doi.org/10.18690/um.feri.6.2022>

Cena Free copy
Price

Odgovorna oseba založnika prof. dr. Zdravko Kačič, rektor of University of Maribor
For publisher

Citiranje Kompara, M., Hölbl, M., Welzer Družove T. (ur.). (2021).
Attribution *Komunikacijski izzivi v inkluzivnem izobraževanju, s katerimi se soočajo gluhe in slišee osebe: Konsolidirano poročilo.* Maribor: Univerzitetna založba. doi: 10.18690/um.feri.6.2022

Publikacija je izšla v
sledečih jezikih
The publication is published in the
following languages

English 978-961-286-565-8 (pdf)
<https://doi.org/10.18690/um.feri.2.2022>

German 978-961-286-566-5 (pdf)
<https://doi.org/10.18690/um.feri.3.2022>

Greek 978-961-286-567-2(pdf)
<https://doi.org/10.18690/um.feri.4.2022>

Portuguese 978-961-286-568-9(pdf)
<https://doi.org/10.18690/um.feri.5.2022>

Slovene 978-961-286-569-6(pdf)
<https://doi.org/10.18690/um.feri.6.2022>

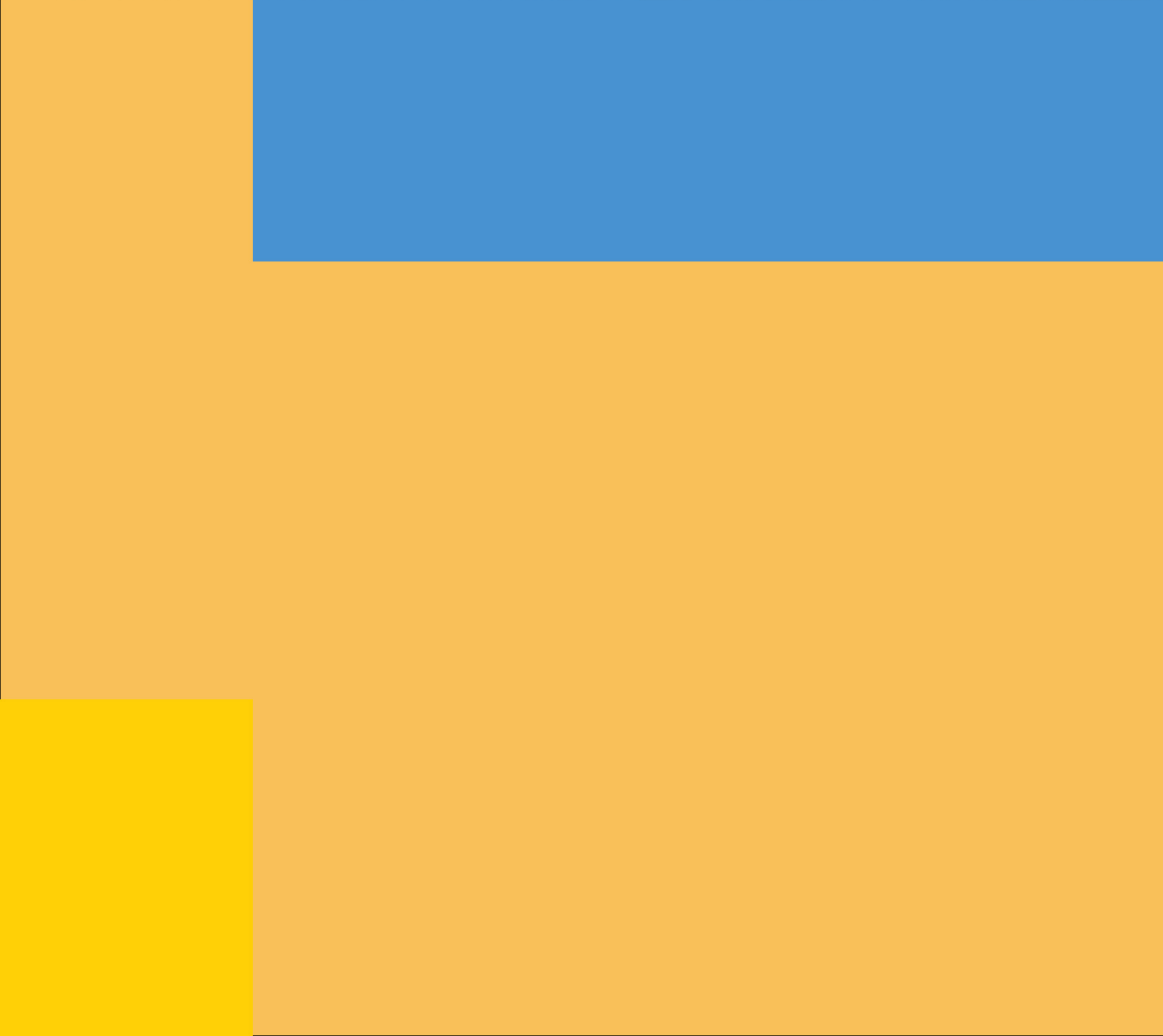
Kazalo

1	Uvod	1
1.1	Splošne informacije	2
	Ciper	2
	Nemčija	3
	Grčija	4
	Portugalska	6
	Slovenija	7
2	Naravni znakovni jeziki	9
	Ciper	9
	Nemčija	10
	Grčija	12
	Portugalska	13
	Slovenija	14
2.1	Politike in pravni status	16
	Ciper	17
	Nemčija	17
	Grčija	18
	Portugalska	19
	Slovenija	19
2.2	Učenje	21
	Ciper	21
	Nemčija	22
	Grčija	24
	Portugalska	25
	Slovenija	27
3	Mednarodna kretnja	29
3.1	Politike in pravni status	31
3.2	Učenje	32
4	Komunikacijski izzivi med gluhi in naglušni v izobraževanju	33
4.1.	Raziskava o komunikaciji med gluhi in naglušni	34
4.2	Vodeni intervjuji o mednarodni kretnji	42
	Ciper	43
	Nemčija	44

Grčija.....	45
Portugalska.....	47
Slovenija.....	48
5 Razprava in zaključek	51
Literatura	53

Seznam okrajšav

AZJ	Ameriški znakovni jezik
CZJ	Ciprski znakovni jezik
NZJ	Nemški znakovni jezik (nem. Deutsche Gebärdensprache)
EUD	Evropska zveza gluhih
GZJ	Grški znakovni jezik
MK	Mednarodna kretanja
IT	Informacijska tehnologija
KEPA	Center za potrjevanje invalidnosti (gr. Κέντρο Πιστοποίησης Αναπηρίας)
LBG	Ročno kodiran nemški znakovni jezik (nem. Lautsprachbegleitende Gebärden)
PZJ	Portugalski znakovni jezik
ZJ	Znakovni jezik
SZJ	Slovenski znakovni jezik (slo. Slovenski Znakovni Jezik)
WFD	Svetovna zveza gluhih
AZJ	Ameriški znakovni jezik
CZJ	Ciprski znakovni jezik

1 Uvod

Zaradi izgube sluha se gluhe osebe sporazumevajo z drugimi sredstvi, med katerimi je najbolj izrazen in neomejen znakovni jezik. Znakovni jezik je sistem vizualnih znakov s posebno obliko, položajem, smerjo in gibanjem rok in prstov ter obrazne mimike in telesne govornice.

Osebe s hudo izgubo sluha kot komunikacijski jezik uporabljajo predvsem znakovni jezik. Glede na podatke [1], je bilo leta 2013 na svetu 138 znakovnih jezikov, v Evropi pa 47 različnih znakovnih jezikov, brez makatona.

Na ravni EU je evropska delovna skupina za genetiko okvar sluha opredelila v štiri kategorije glede na raven sluha v decibelih (dB) [1]:

- Blaga izguba sluha: Izguba je med 26 in 40 dB - nekaj težav pri spremljanju pogovorov, zlasti v hrupnem okolju.
- Zmerna izguba sluha: Izguba je med 41 in 70 dB - da bi lahko sledili pogovoru, je treba uporabiti slušni aparat.
- huda izguba sluha: Izguba je med 71 in 94 dB - pri tem je treba uporabljati zelo zmogljive slušne aparate in za pogovor odčitavati z ustnic.
- Velika izguba sluha ali gluhoti: Izguba je nad 95 dB - pri tem je za sporazumevanje je potrebno branje z ustnic in znakovni jezik.

Poleg tega tudi Svetovna zdravstvena organizacija opredeljuje izgubo sluha s svojim sistemom razvrščanja. [2].

Za večino gluhih je znakovni jezik udoben in zanesljiv način sporazumevanja, kar vodi to, da se z njim identificirajo in tudi z drugimi v isti jezikovni skupnosti. Tako imenovana skupnost gluhih je skozi leta gradila svojo lastno kulturo, pravila in jezik, kar vsakemu njenemu članu omogoča, da svobodno razvija svojo osebnost in svoje mesto v družbi.

To je zbirno poročilo o delu, opravljenem v IO1 za projekt Spodbujanje vključujočega izobraževanja z mednarodno kretinjo (ang. Advancing Inclusive Education Through International Sign) - InSign. To poročilo združuje in povzema rezultate, pridobljene v nacionalnih poročilih, ki so jih pripravili projektni partnerji s Cipra [3], Nemčije [4], Grčije [5], Portugalske [6], in Slovenije [7]. Za vse informacije, ki se nanašajo na katero koli od vključenih držav, si oglejte izvirna nacionalna poročila.

1.1 Splošne informacije

V tem poglavju predstavljamo nekaj splošnih statističnih podatkov in drugih informacij o skupnostih gluhih v državah partnerjev.

Ciper

Na Cipru ni nobene nedavne uradne raziskave s statističnimi rezultati, v kateri bi lahko ugotovili število gluhih oseb. Na podlagi empiričnih izračunov se ocenjuje, da je število gluhih uporabnikov znakovnega jezika približno 700-750 oseb, medtem ko je velik odstotek oseb z izgubo sluha (gluhi, ki ne uporabljajo znakovnega jezika); gluhi, ki so v starosti izgubili sluh in ne uporabljajo znakovnega jezika.

Gluhi učitelji, ki delujejo bodisi v šoli za gluhe bodisi v splošnih javnih ali zasebnih šolah, niso dolžni znati ciprskega znakovnega jezika (CZJ). Tisti, ki ga poznajo, ga zato, ker so se ga osebno želeli naučiti. Nekateri med njimi so se zaradi pogostih stikov z gluhihimi učenci ali ljudmi naučili osnov, da bi se lahko sporazumevali z njimi. Drugi so se morali naučiti sporazumevanja z gluhihimi učenci, ker so ti zelo dobro uporabljali znakovni jezik. Kar zadeva srednješolske učitelje, so ti zaposleni na šoli

za gluhe na podlagi predpisov, ki veljajo za vse srednje šole, kjer znanje CZJ ni pogoj. Zato se med poukom izvaja tolmačenje v znakovnem jeziku. O tem, koliko od učiteljev pozna mednarodno kretnjo, ni podatkov.

Jasnih podatkov o številu gluhih v celotnem prebivalstvu ni, vendar se ocenjuje, da je na Cipru od 750 do 1 000 gluhih. Ni podatkov o številu gluhih študentov po stopnjah in letnikih študija. Kar zadeva število otrok, starih od 1 do 18 let, je 250 gluhih, od tega je 130 študentov. Število usposobljenih učiteljev je majhno, večina učiteljev za gluhe pa ne nujno pozna CZJ, saj se učenci sporazumevajo z branjem z ustnic ali pa delno slišijo z uporabo slušnega aparata.

Nemčija

Po oceni Nemške zveze gluhih (Deutscher Gehörlosen-Bund e.V.) v Zvezni republiki Nemčiji živi približno 80.000 gluhih oseb. Vendar natančne statistične raziskave niso na voljo zaradi velikega števila neprijavljenih primerov in različnih opredelitev gluhot, zaradi česar se razlikujejo tudi statistične informacije [8].

Po drugi svetovni vojni so gluhi v Zahodni Nemčiji ponovno ustanovili klube in državna združenja. To je še posebej veljalo za današnjo Nemško zvezo gluhih (nem. Deutscher Gehörlosen-Bund e.V.). Razdeljena je na 16 regionalnih združenj in 10 nacionalnih strokovnih združenj. Nacionalna strokovna združenja vključujejo združenja lektorjev in tolmačev znakovnega jezika, evangeličanske pastore gluhih, športnega združenja gluhih, gledališča gluhih itd. Na spletni strani [8] je predstavljen seznam regionalnih združenj in strokovnih združenj.

Gluhe osebe prejemajo finančno podporo, ki ni odvisna od dohodka. Finančna podpora je povezana z dodatnim delom, ki ga gluhi opravljajo v primerjavi s slišječimi. Vendar ni na voljo v vseh državah. V zdravstvu stroške tolmačev znakovnega jezika krije zdravstveno zavarovanje za ambulantno zdravljenje. Obstaja podoben zahtevek tudi za bolnišnično zdravljenje.

Po študiji Zveznega statističnega urada Nemčije (Statistisches Bundesamt), objavljeni leta 2019 [9], je 2.865 splošnoizobraževalnih šol za otroke s posebnimi potrebami, število učiteljev, s krajšim delovnim časom in polnim delovnim časom pa 68.130, med njimi 77 % učiteljic. Število poklicnih šol je 10.550, število učiteljev s krajšim delovnim časom in polnim delovnim časom pa 135.179.

Število učencev s posebnimi potrebami v splošnih in poklicnih šolah je v šolskem letu 2017/18 doseglo 474.463. Od tega jih je 306.431 obiskovalo šole za učence s posebnimi potrebami, preostali pa splošne šole. Med 306.431 učenci, ki so obiskovali šole s posebnimi potrebami, je bilo približno 4 % gluhih. Po drugi strani pa je bilo med učenci, ki so se vpisali v splošne šole, približno 5 % gluhih. Leta 2017 je bilo 52.685 učencev, ki so končali šole za učence s posebnimi potrebami; med njimi je bilo 37,6 % žensk. [9].

Pri prevozu je za pomoč invalidom pristojen center za mobilnost nemške železniške družbe Deutsche Bahn, tudi če se del potovanja izvaja preko drugega železniška podjetja. Po podatkih nemškega združenja gluhih podjetje zagotavlja pomoč le za potovanje z vlaki podjetja. Tako si mora uporabnik preostali del potovanja organizirati na drug način.

V medijih je zelo malo televizijskih programov s tolmačem/podnapisi. Vsi filmi, ki jih financirata "Deutschen Filmförderungsanstalt" ali "Deutschen Filmförderfonds", pa morajo te podpirati. Poleg tega kinematografi v Nemčiji prejemajo pomoč za financiranje, ki zagotavlja, da so dosegljivi vsem.

Grčija

Grški znakovni jezik (GZJ) je naravni vizualni jezik, ki ga uporabljajo člani grške gluhe skupnosti z več tisoč znakovnimi govorniki, ki jim je ali pa ni znakovni jezik materni jezik. Po podatkih Urada za invalide v Grčiji je v Grčiji 100.000 oseb s posebnimi potrebami. Od tega je približno 10.000 gluhih in naglušnih. Žal statistični podatki kažejo, da je stopnja rasti brezposelnosti invalidov v Grčiji tri- do štirikrat višja od stopnje brezposelnosti preostalega prebivalstva. Za te razlike sta dogovorna predvsem dva razloga: neustrezna ocena/razumevanje sposobnosti delovanja gluhih in drugič težave v sporazumevanju med gluhihimi in slišječimi.

Prvo grško združenje gluhih je bilo ustanovljeno leta 1948. Po neuradnih podatkih so ga sprva sestavljali predvsem dijaki šole za gluhe v Atenah, postopoma pa se mu je pridružilo še več članov. Ustanovitelji grškega združenja gluhih so stopili v stik z gluhihimi v drugih velikih mestih in jih prepričali, naj ustanovijo svoje klube ali združenja gluhih. Vloga združenja je bila predvsem rekreativna, saj je bil to prostor, kjer so se gluhi lahko zbirali in se družili med seboj. Organiziralo je tudi kulturne

dejavnosti in učne ure grškega jezika za gluhe osebe ter od grške vlade zahtevalo finančno podporo. Iz tega združenja je bila leta 1969 ustanovljena Grška zveza gluhih. Danes je po vsej Grčiji 19 klubov in združenj gluhih. Vse te organizacije so pod okriljem Grške zveze gluhih.

Po besedah gospoda Giallourisa [10], predsednika grške zveze gluhih, je ni uradnega šetila ali registra gluhih/naglušnih v Grčiji, kar je tudi pomanjkljivost. Podatkovne zbirke z resničnimi podatki jim še ni uspelo vzpostaviti. Po njegovih ocenah je gluhih in naglušnih približno 25.000, morda celo do 40.000, če upoštevamo starejše, ki imajo težave s sluhom in potrebujejo slušni aparat ali različne tehnične pripomočke. Zveza gluhih Grčije ima približno 3.000 aktivnih članov, ki so gluhi ali določeno stopnjo okvare sluha.

Grški znakovni jezik se pogosto uporablja v grški skupnosti gluhih, število naravnih znakovnih govorcev grškega znakovnega jezika pa je ocenjeno na 40.600 (raziskava univerze Gallaudet iz leta 1986). Veliko je tudi slišočih nenaravnih uporabnikov grškega znakovnega jezika, predvsem študentov grškega znakovnega jezika in družin gluhih oseb. Čeprav natančno število slišočih študentov GZJ v Grčiji ni znano, je iz evidenc Helenske zveze gluhih razvidno, da je bilo leta 2003 približno 300 oseb vpisanih na tečaje GZJ kot drugega jezika. Nedavno povečanje števila gluhih učencev v osnovnem izobraževanju in populacija gluhih učencev v drugih ustanovah lahko podvoji skupno število sekundarnih in potencialnih uporabnikov znakovnega jezika v Grčiji. Po uradnih podatkih je v Grčiji enajst klubov gluhih in skupno 14 gluhih osnovnošolskih, srednješolskih in visokošolskih izobraževalnih organizacij.

Po podatkih Pedagoškega inštituta grškega ministrstva za izobraževanje ni natančnih podatkov o gluhi/naglušni populaciji. Glede na podatke raziskav iz drugih držav naj bi bilo ocenjeno število gluhih šoloobveznih otrok v Grčiji približno 1.500-2.000, razporejenih v posebnem in splošnem izobraževanju. Prav tako ni podatkov o številu gluhih otrok, ki ostajajo zunaj izobraževanja, predvsem zaradi slabih socialno-ekonomskih razmer.

Helenski statistični urad je opravil raziskavo o številu otrok, ki se izobražujejo v posebnih šolah. Najnovejša raziskava o grškem posebnem izobraževanju se nanaša na leto 2019, ko je bilo v grških posebnih šolah 10.956 otrok, od tega 330 gluhih in naglušnih. Omeniti je treba, da se veliko gluhih in naglušnih oseb ne vključijo v uradno

posebno izobraževanje in se celo ne naučijo grškega znakovnega jezika zaradi oddaljenosti takšnih šol od njihovega prebivališča ali zaradi pomanjkanja znanja staršev o ustreznih izobraževalnih strukturah za njihove otroke [11].

Portugalska

Raziskava iz leta 2014 je zabeležila 10,325 milijona prebivalcev Portugalske [12]. Vendar statistični podatki o številu gluhih oseb niso natančni. Po podatkih nacionalne raziskave o invalidnosti in oviranosti, ki jo je objavil Nacionalni inštitut za rehabilitacijo, je bilo leta 1996 približno 115.066 oseb z okvaro sluha in 19.172 gluhih oseb. Kasneje, leta 2001, je popis zabeležil 84.172 oseb z okvaro sluha. Deset let pozneje so bili podatki o gluhih posameznikih še manj natančni. Po sedanjih podatkih je na Portugalskem približno 150.000 gluhih/naglušnih posameznikov [13]. Rezultati raziskave o osebah s kakršno koli invalidnostjo, ki jih je leta 1995 zbral Nacionalni inštitut za rehabilitacijo, so pokazali, da je bilo 1 % invalidnosti povezanih s sluhom [14].

Glede natančnega števila gluhih v izobraževalnem sistemu ni uradnih podatkov, kar jasno kaže na potrebo po študiji na tem področju. Iskanje v portugalski uradni statistični bazi podatkov, prav tako ni prineslo nobenih informacij v zvezi s številom usposobljenih učiteljev portugalskega znakovnega jezika. Navedeni podatki se nanašajo le na število učiteljev, ki trenutno poučujejo na predšolski, osnovnošolski in srednješolski ravni, ki po vsej državi šteje skoraj 25 tisoč učiteljev. Vendar je po besedah Alexandre Perry, predsednice AFOMOS (Združenje portugalskih učiteljev znakovnega jezika), v portugalskih šolah približno 88 učiteljev portugalskega znakovnega jezika, ki poučujejo tako gluhe kot sliščeče učence, ki se želijo naučiti tega jezika za sporazumevanje [15].

Pomanjkanje podpore portugalskih javnih služb zmanjšujejo društva gluhih, ki so razširjena po vsej državi. Prav v teh združenjih pod okriljem Federação Portuguesa das Associações de Surdos (Portugalska zveza združenj gluhih) poteka večina dejavnosti v zvezi z vključevanjem skupnosti [13]. Društva gluhih imajo sedež v Leirii, Portu, Amadori, Algarveju, Vale do Ave, Amadori, Águedi, Cascaisu, Almadi in Lizboni [16].

Slovenija

Po podatkih Zveze klubov gluhih in naglušnih Slovenije [17], je v Sloveniji približno 1.500 gluhih ali naglušnih oseb (od 2 milijonov prebivalcev). Od tega jih približno 1.000 uporablja slovenski znakovni jezik kot svoj prvi jezik. V povprečju je vsako leto identificiranih od 40 do 50 novih gluhih otrok [18]. Čeprav gluhi v Sloveniji veljajo za hudo prizadete osebe, je po starem zveznem samoupravnem sporazumu gluhotu kategorizirana kot 70-odstotna telesna okvara, ki ni priznana kot invalidnost. Zato nimajo pravice do tehničnih pripomočkov ali statusa invalida [17].

V Sloveniji je obiskovanje prvih devetih let šolanja (tj. osnovne šole) obvezno. To pomeni, da imajo vsi otroci, ne glede na državljanstvo ali invalidnost, pravico do šolanja, država pa jim mora zagotoviti sprejem v ustrezno šolo. Za gluhe otroke obstajata dve možnosti, bodisi posebna šola ali šola za integracijo. Posebne šole so specializirane za otroke z učnimi težavami, saj motnje med otroki niso enake. Te šole imajo svoj poudarek, pri gluhih učencih pa je poudarek na sluhu in komunikaciji.

Večina gluhih pridobi poklicno izobrazbo, manj srednješolsko, le redki pa se odločijo za visokošolsko izobraževanje. To je predvsem posledica slabe pismenosti in slabega znanja slovenskega jezika. Gluhi v Sloveniji so med vsemi invalidi najmanj izobraženi, saj jih je le 10 % končalo srednjo šolo, manj kot 1 % pa visokošolsko izobraževanje [19].

Obstaja osrednja nacionalna zveza gluhih, imenovana Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije, ki je razdeljena na regijska podružnična društva [20]. Pomožno tehnologijo v večini primerov financirajo ali sofinancirajo zdravstvena zavarovalnica, rehabilitacijski centri ali nacionalni socialnovarstveni zavodi. Na spletni strani Zveze klubov gluhih in naglušnih so navedene različne vrste podporne tehnologije za gluhe osebe [21]. Večina teh podpornih tehnologij je splošnih in niso specifične za Slovenijo. Posebna podpora tehnologija, ki je specifična za Slovenijo, je Slovar za slovenski znakovni jezik [22].

Osebe, ki se ne morejo sporazumevati v nobenem drugem jeziku, razen v znakovnem jeziku, imajo pravico do tolmača. Vsako leto lahko brezplačno uporabljajo storitve tolmačenja za določeno število ur. Poleg tega lahko zaprosijo za brezplačnega tolmača pri vseh opravilih v javnih institucijah (npr. na sodišču, pri

zdravniku v okviru nacionalne zdravstvene službe, pri različnih upravnih organih itd.) [23].

2 Naravni znakovni jeziki

Znakovni jezik je vizualni in ročni jezik, v katerem so znaki sestavljeni predvsem iz znakov rok, mimike in telesne drža. Osebe s hudo ali popolno okvaro sluha ga običajno uporabljajo za sporazumevanje. Je jezik z bogatim besediščem in lastnimi slovničnimi pravili [24].

Znakovni jeziki, njihova struktura, pravno priznanje in možnosti učenja se lahko v različnih državah in njihovih naravnih znakovnih jezikih zelo razlikujejo. V tem poglavju si bomo ogledali naravne znakovne jezike za vsako od držav partneric projekta.

Ciper

Ciprski znakovni jezik je bil na podlagi zakonodajnega zakona 66(I)2006 uradno priznan kot jezik gluhe skupnosti na Cipru. Pred priznanjem je bil ta jezik še vedno v fazi dialektološke distribucije, v kateri so sobivale različne lokalne jezikovne različice (ali narečja) [25].

Obsežen razvoj in informacij o CZJ je nastalo, kot rezultat projekta "*The Cypriot Sign Language Recording Project (2007-2010)*", ki ga je po priznanju CZJ izvajalo ciprsko ministrstvo za izobraževanje in kulturo v sodelovanju s ciprsko šolo za gluhe in ciprsko zvezo gluhih. Njegov cilj je bil s pomočjo teoretičnega in uporabnega

jezikoslovja razviti sistematično in popolno dokumentacijo leksikona in slovnice CZJ. Cilji projekta "Cypriot Sign Language Recording project" so:

1. biti zanesljiva referenčna točka za razvijanje instrumentalne (komunikacijsko-funkcijske) in simbolne (družbeno-kulturne) vrednosti ciprskega znakovnega jezika.
2. Zagotoviti podlago za zanesljivo in učinkovito izobraževanje gluhih učencev na Cipru v skladu z ugotovitvami dvojezičnega pedagoškega pristopa (prek CZJ in grščine).
3. Ponuditi dokumentirano izobraževalno podlago za sistematično in metodično poučevanje in učenje CZJ.
4. Ponuditi stabilno referenčno točko za zanesljivo usposabljanje in izobraževanje tolmačev CZJ/grščine.

Kar zadeva obseg besedišča ciprskega znakovnega jezika, je poleg pomenov/besedišča, ki so vključeni v slovar (2,5 tisoč), veliko število pomenov, ki niso vključeni vanj, nekateri pa so izposojeni iz drugih znakovnih jezikov. Znakovni jezik CZJ si je izposodil znakovne pomene iz grškega znakovnega jezika, mladi gluhi pa danes zaradi stikov z gluhih iz drugih držav prevzemajo in včasih kot del komunikacije v CZJ uporabljajo tuje znake, predvsem iz britanskega in ameriškega znakovnega jezika.

Učbenik Gramatika tradicionalnega tipa [25] predstavlja osnovne elemente in pravila slovnice ciprskega znakovnega jezika, ki v splošnem ne odstopajo od tistih v drugih znakovnih jezikih (npr. ročni parametri, dvobesedne besede, neumetnostni elementi, etimologija, produkcija...), ki so nato uporabljeni za predstavitev pravil skladnje, predvsem z vidika zgradbe in sporočilnosti stavkov.

Nemčija

Nemški znakovni jezik (nem. Deutsche Gebärdensprache) – NZJ, je od leta 2002 uradni znakovni jezik za osebe z okvaro sluha [8]. Čeprav ima NZJ skupne značilnosti z drugimi znakovnimi jeziki, natančen izvor in genealogija jezika nista jasna [26]. Primeri jezikov, s katerimi ima NZJ skupne značilnosti, so francoski, poljski, švicarsko-nemški in avstrijski znakovni jezik. NZJ je preprost jezik, saj so njegovi stavki krajši in bolj konkretni. Besedišče NZJ ni enotno po vsej državi,

ampak ima veliko narečij, primerljivih z nemškim govornim jezikom. Zaradi razmeroma novega priznanja NZJ v nemški zakonodaji je za poenotenje znakovnega jezika med vsemi zveznimi deželami potrebnega še nekaj časa.

Druga različica znakovnega jezika je ročno kodirani jezik (*Lautspra-chbegleitende Gebärdensprache*, LBG), ki sledi slovnici ena proti ena nemškega jezika. LBG je priljubljena izbira za osebe, ki so oglušele pozneje v življenju in jim je nemški jezik naučen materni jezik in je sledenje njegovi slovnici enostaven pristop za sporazumevanje [8].

V znakovnem jeziku se ljudje pogovarjajo predvsem z rokami. Pri tem so mišljeni vsi gibi rok in dlani, ki predstavljajo besede in stavke, ki si sledijo s podobno hitrostjo kot v govornem jeziku. Nemški znakovni jezik ima 30 različnih oblik rok. Aktivirana oblika roke vključuje naslednje značilnosti: navedbo prstov, položaj palca in stopnjo ukrivljenosti ter medsebojni položaj prstov. Tako je mogoče s pomočjo oblik rok med seboj razlikovati značilnosti, besede ali znake. Na začetku geste imajo lahko prsti drugačen medsebojni položaj ali drugačno ukrivljenost kot na koncu geste. Poleg tega položaj roke, v katero smer kažejo dlani in prsti, mesto izvajanja roke in smer, v kateri se roke premikajo, spremenijo pomen znaka, tudi če je oblika roke enaka [27].

Znaki so ikonično osnovani, kar pomeni, da imajo slikovno kakovost. To prepoznamo po oblikah gest, ki predstavljajo konkretno podobo predmeta ali so oblikovane z gibanjem roke, da slikovito predstavijo glagol ali dogodek [27]. Poleg uporabe rok imajo v nemškem znakovnem jeziku pomembno vlogo izraz obraza (mimika), gibanje glave in oči ter drža zgornjega dela telesa. Med kretanjem z rokami se ustrezna beseda tiho reproducira tudi z ustnicami (tako imenovani znak z usti).

V nemščini je enostavni stavek sestavljen iz imenskega stavka (stavek, katerega glava je samostalnik ali zaimek) in besednega stavka (stavek, katerega glava je glagol). V nasprotju s tem je lahko enostavni stavek v nemškem znakovnem jeziku sestavljen samo iz ene besedne zveze. Poleg enostavnih povedi je v NZJ mogoče tvoriti tudi sestavljene povedi, sestavljene iz podrednih stavkov. Tako kot v nemškem jeziku lahko tudi v NZJ razlikujemo med vrstami stavkov. To so prozodijski stavek, vprašalni stavek, vzklični stavek, stavek prošnje in stavek želje. Za označevanje vrste stavka se v NZJ uporabljajo predvsem neumetnostne sestavine govora, kot so obrazna mimika ter drža glave in telesa. Enostavni aktivni stavek v NZJ je sestavljen

iz treh elementov: subjekta (aktivni deležnik dejanja), objekta (pasivni deležnik dejanja) in glagola. NZJ ima prilagodljiv besedni red za različne vrste stavkov [27].

Na različnih območjih Nemčije so se med gluhi uveljavile različne različice znakovnega jezika. Pri tem imajo pomembno vlogo nekateri dejavniki, zato lahko različice NZJ razdelimo na tri vrste: regionalne, socialne in situacijske različice [27].

Grčija

Grški znakovni jezik (GZJ) ni predstavitev govornega jezika v kakršni koli drugi obliki, kot je pisni jezik [28]. Je popoln jezik z lastno sintakso in strukturo. GZJ je vizualno-motorični jezik in temelji na gibanju rok, drži ali gibanju telesa ter obrazni mimiki, da bi prenesel pomen. Ima besedne in skladenjske strukture za izražanje vseh abstraktnih pojmov [28].

GZJ je naravni vizualni jezik, ki ga uporabljajo člani grške gluhe skupnosti. Za izražanje abstraktnih pomenov ima GZJ tako besedno kot tudi skladenjsko strukturo. Poleg tega ima GZJ vrsto strogih slovničnih in skladenjskih pravil. Za razmejitev teh pravil se v GZJ uporabljata prostor in gibanje. GZJ nima pisne oblike, vendar se gledališke igre v skupnosti gluhih snemajo na magnetofonski trak, zgodbe pa se prenašajo iz roda v rod [28].

Od leta 2017 je grški znakovni jezik uradno priznan kot enakovreden grškemu jeziku. Po podatkih iz arhiva Grške zveze gluhih je v Grčiji trenutno približno 2.645 oseb, ki so kvalificirani uporabniki grškega znakovnega jezika. Nekateri med njimi delajo kot učitelji v posebnem izobraževanju za otroke s težavami s sluhom. Kar zadeva poučevanje GZJ za slišče, je po vsej Grčiji približno 870 gluhih učiteljev GZJ [29].

Ključne sestavine GZJ so ročni elementi. To so različne oblike dlani in razporeditev prstov, ki v kombinaciji z usmerjenostjo dlani, gibanjem roke, izrazom obraza, držo in gibanjem telesa ter položajem oblike dlani (na telesu ali v prostoru) lahko dajo kakršen koli pomen. Znaki se lahko delijo na a) znake za gibanje, b) znake za premor, c) znake, ki se začnejo z gibanjem in končajo s premorom, in d) znake, ki se začnejo s premorom in končajo s premor [29].

Deklaracija časa je podana na začetku stavka in veže pomenski prostor za ta deklarirana dejanja do nove deklaracije ali premora. Kar zadeva deklaracijo prostora, znakovni jeziki, ki veljajo za optoprostorske jezike, najprej narekujejo lokacijo večjega ali nepremičnega predmeta, nato pa identifikacijo v prostoru manjšega ali premičnega predmeta [29].

Sintaksa stavka v GZJ običajno najprej postavlja čas, kraj, subjekte, predmete in na koncu glagole. Drug pomemben element v strukturi jezika so klasifikatorji. Ti so hkrati vrsta glagola ali glagolske besedne zveze, zaimki in simboli za grupiranje predmetov. Uporabljajo se po tem, ko je klasificirani predmet najprej razglašen. Nazadnje, številni idiomi služijo za hitro izražanje pripomb in čustev [29].

Portugalska

Portugalski znakovni jezik (PZJ) je nastal iz švedskega znakovnega jezika v 19. stoletju. Šved Pär Aron Borg, ustanovitelj inštituta za izobraževanje gluhih na Švedskem, katerega je portugalski kralja Joãoja VI. povabil, naj ustanovi podoben inštitut na Portugalskem. Leta 1823 je bila ustanovljena prva portugalska šola za izobraževanje gluhih. Abeceda obeh jezikov, portugalskega in švedskega znakovnega jezika, razkriva njun skupni izvor.

Portugalska ustava priznava, da je portugalska država zavezana k "zaščiti in vrednotenju portugalskega znakovnega jezika kot kulturnega izraza in instrumenta za dostop do izobraževanja in enakih možnosti" [13]. Nacionalni dan portugalskega znakovnega jezika se praznuje 15. novembra. Kljub temu zgodnjemu začetku je bil PZJ pravno priznan šele leta 1997. Vendar je bilo to še vedno zgodaj, saj je do takrat znakovne jezike uradno priznalo le pet drugih držav na svetu.

Zanimanje za PZJ je sčasoma naraščalo, ne le v skupnosti gluhih (skoraj 150.000 oseb na Portugalskem, od katerih jih približno 60.000 uporablja PZJ) [16] ampak tudi slišči Portugalci. Tako kot vsi drugi živi jeziki se tudi znakovni jeziki nenehno razvijajo in postajajo učinkoviti kontaktni jeziki, ki se uporabljajo pri učenju, v prostem času in pri delu [30].

Znakovni jezik se ustvarja v tridimenzionalnem prostoru, ki vključuje več značilnosti in vhodnih podatkov, vključno z gibanjem rok, lokacijo, usmerjenostjo in konfiguracijo rok ter izrazom obraza in telesa [31]. Podobno kot ustni in pisni jeziki imajo tudi znakovni jeziki svoje leksikalne, fonetične, fonološke, sintaktične, semantične in pragmatične značilnosti. Znakovni jeziki so zato značilni za vsako državo in kulturo [32]. Niso omejeni na preprosto tehniko znaka - vključujejo vso komunikacijsko dinamiko, ki je značilna za človeka. Gibanje rok in konfiguracija gest sta bistvenega pomena skupaj z izrazom obraza in gibanjem telesa, saj sta bistvena za razlikovanje pomena, ki ga posredujejo gibi rok.

Znakovni jezik je gibalni in prostorski jezik, ki upošteva določene parametre. Pri PZJ so to konfiguracija rok, artikulacijska točka (ali mesto), orientacija, gibanje (naravnost, navzgor, navzdol, krožno) in sestavine, ki niso povezane z rokami (izraz obraza, gibanje telesa).

Slovenija

Slovenski znakovni jezik je uradni jezik za osebe z okvaro sluha. Temelji na uporabi rok, obrazne mimike, oči in ustnic ter gibanju telesa. Skupaj z znakovnim jezikom se lahko uporablja tudi prstna abeceda. SZJ nima enake slovnice kot govorjeni jezik in je neodvisen od govorjenega jezika.

S sprejetjem Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika je bil narejen pomemben korak naprej [32]. Gluhim osebam je omogočil uporabo znakovnega jezika v vsakdanjem življenju in javnih službah. Prav tako zagotavlja pravico do uporabe znakovnega jezika v vseh drugih življenjskih situacijah, v katerih gluhotu gluhe osebe predstavlja oviro. Natančneje to pomeni pravico gluhih oseb do uporabe slovenskega znakovnega jezika pri sporazumevanju, pravico do prilagojenih tehnik sporazumevanja in pravico do tolmača za SZJ. Pravice vključujejo tudi vse oblike družbenega življenja, pri čemer imajo enake pravice in enake možnosti, kot jih imajo osebe brez okvare sluha. Evropska unija podpira manjšinske jezike gluhe skupnosti kot edinstven izraz jezikovne raznolikosti evropskega kulturnega prostora, države članice pa poziva k njihovemu ohranjanju in spodbujanju [24].

V Sloveniji obstajajo trije modeli podpisovanja [33]:

1. Slovenski znakovni jezik je naravni znakovni sistem z visoko razvitim manualno-vizualnim načinom izražanja.
 - Drugačna struktura kot v slovenščini;
 - Ne uporablja se v povezavi z govorjeno slovenščino;
 - Uporabljajo ga gluhi odrasli in gluhi otroci ter slišišči otroci gluhih staršev.

2. Slovenščina v znakih je kombinacija elementov slovenskega znakovnega in govorjenega jezika.
 - Uporablja se hkrati z govorjeno slovenščino;
 - Vrstni red gest je enak vrstnemu redu besed v slovenščini (brez sklanjatev, tj. končnic);
 - Uporabljajo ga gluhi v pogovorih s slišiščimi in obratno, učitelji, ki imajo v razredu tudi slišišče učence, in tolmači pri tolmačenju govorjenega ali pisnega jezika;
 - Geste sledijo besedam, kar imenujemo simultana komunikacija, ki je edinstvena, ker uporablja dva jezika hkrati.

3. Dobesedni prevod iz slovenščine:
 - Sledite slovenskim besedam z dodajanjem pripon s pomočjo prstne abecede;
 - Uporablja se v razredu (npr. diktati);
 - Odrasli gluhi ga ne uporabljajo.

Elementi znakovnega jezika vključujejo geste, izraze obraza, gibe telesa in prstno abecedo [33]. Na splošno je znakovni jezik SZJ podoben nemškemu in avstrijskemu znakovnemu jeziku.

Vsaka gesta ima fonološko strukturo in je sestavljena iz štirih elementov (oblika dlani ali prstov, gibanje, usmerjenost dlani in lokacija). Sprememba katerega koli od elementov spremeni pomen geste. V SZJ so različne geste določena oblika ene ali obeh rok v gibanju. Možne oblike rok so sestavljene iz 29 oblik/znakov črk (25 slovenskih in 4 tujih) in nekaterih drugih oblik. Skupno je na voljo 44 oblik rok. Z različnim gibanjem in hitrostjo iste geste lahko spremenimo pomen geste (npr. drevo -> drevesa -> gozd). Gibanje je lahko počasno, normalno ali hitro. S tem sporočamo dodaten pomen dogodka.

Izrazi obraza so bistven element znakovnega jezika. Uporablja se lahko samostojno ali v kombinaciji z gesto, ki jo poudarja. Z njo oblikujemo strukturo stavkov in besedil. Čustva, razpoloženje in mišljenje se kažejo in izražajo na obrazu, na katerega je bolj kot na geste usmerjen pogled poslušalcev. Gibanje telesa (pantomima) spremlja geste in izraze obraza. S preprostim gibom telesa lahko izrazimo tudi določene izjave (npr. skomig z rameni = ne vem).

Prstna abeceda ni pravi element znakovnega jezika, saj je vezana na znanje govornega/pisanega jezika, ki ni del znakovnega jezika. Prstna abeceda je le spremljevalni element. Uporabljamo jo za imena oseb in krajev, besede, za katere ne poznamo gestikulacije, tuje besede in sklanjatvene končnice pri učenju slovenščine.

Ena izmed bolj specifičnih lastnosti pisne slovenščine je tako imenovana sklanjatev. To pomeni, da se končnice besed spreminjajo glede na okoliščine. V slovenščini se samostalniki sklanjajo na šest načinov in za tri števila. Pridevniki in večina zaimkov se dodatno sklanjajo za tri spole. Slovenski znakovni jezik to opušča in uporablja dodatne/prilagojene kretnje, kjer je to potrebno (npr. za množino). Izjema je prej omenjeni model znakovnega pisanja z dobesednim prevodom, pri katerem so vključene tudi sklanjatve (po pravopisu); uporablja se pri učenju pisne slovenščine.

2.1 Politike in pravni status

V tem poglavju bodo na kratko obravnavane politike, povezane z gluhihimi, pravni položaj naravnih znakovnih jezikov ter posebne politike, ki veljajo za izobraževanje in splošno življenje.

Ciper

Posebna zakona, ki se uporabljata za Ciper, kot ju je izglasoval ciprski parlament, sta Zakon o priznanju ciprskega znakovnega jezika (66 (I) 2006) in leta 2008 Zakon o priznanju ciprskega jezika (sprememba) (36 (I) 2008), ki mu je sledil.

Zgornja zakonodaja opredeljuje ciprski znakovni jezik kot:

"vizualni komunikacijski kod, ki se uporablja kot edini ali kot dodatek govoru pri sporazumevanju med glubimi in drugimi osebami, ki temelji na grškem znakovnem jeziku, kot se je razvil in uporablja na Cipru, ne glede na materni jezik teh oseb, in ki temelji na različnih gibih prstov, vključno z gibi prstov ali rok, glave ali telesa, ali na različnih obraznih izrazih ali v kombinaciji s takimi gibi in izrazi, ki pomenijo različne, ustrezne pomeni".

Poleg zgornje opredelitve sta podobne opredelitve za gluhe podali tudi Zveza gluhih in Šola za gluhe.

Prav tako je navedeno, da je znanje ciprskega znakovnega jezika priznано kot glavna kvalifikacija za zaposlitev, ministrstvo za izobraževanje in kulturo pa je izključno pristojno za izdajo potrdil o znanju ciprskega znakovnega jezika.

Na koncu so opredeljeni ukrepi in pravni okviri za izvajanje zakona, kot so:

- Možnosti za uporabo tolmača CZJ;
- Zaposlovanje v šoli za gluhe učitelje;
- Objava priročnikov za registracijo CZJ in njihovo brezplačno zagotavljanje;
- V javnih šolah bi se moral CZJ poučevati neobvezno.

Nemčija

V Nemčiji je 16 zveznih dežel, vsaka od njih ima izvoljen parlament in vlado. Vse dežele imajo neodvisen postopek odločanja, ki vključuje vse pravne ukrepe v zvezi z izobraževanjem in priznavanjem znakovnega jezika. Tako se odločitve sprejemajo delno na deželni in delno na zvezni ravni [34].

Nemška zveza gluhih se od leta 1989 bori za priznanje nemškega znakovnega jezika. Takrat je bilo izobraževanje v celoti oralno z manjšo uporabo znakovnega nemškega jezika. Glavne zahteve so bile možnost študija nemškega znakovnega jezika na univerzah, vključitev nemškega znakovnega jezika v šole, usposabljanje tolmačev znakovnega jezika, jasni predpisi glede plačila tolmačev nemškega znakovnega jezika itd. V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja je prišlo do številnih političnih dejanj. Tako so bile na primer med festivalom kulture gluhih v Hamburgu organizirane demonstracije. Do danes je nemški zvezi gluhih uspelo doseči veliko stvari na nacionalni ravni. Leta 1994 je 16 ministrov za delo in vsi ministri za socialne zadeve sprejeli odločitev o priznanju nemškega znakovnega jezika. Vendar je nemški parlament o priznanju nemškega znakovnega jezika prvič razpravljal šele leta 1998 [34].

Zvezni zakon o enakih možnostih za invalide zagotavlja enakopravno udeležbo invalidov v družbi in jim omogoča samostojno življenje. V jedru zakona je nemški znakovni jezik priznan kot samostojen jezik, gluhih osebam pa je zagotovljena dostopnost na vseh področjih življenja. Od začetka veljavnosti zakona leta 2002 je bilo vloženega veliko truda, da bi gluhih osebam olajšali dostopnost do vseh področij življenja, zlasti izobraževanja [34].

Grčija

Leta 1981 je bil izglasovan zakon o posebnem izobraževanju. Leta 1985 je bilo z zakonom 1566/1985 posebno izobraževanje vključeno v strukturni in funkcionalni sistem predšolskega, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja v Grčiji. Velik napredek pa je bil dosežen, ko je bil z zakonom 2817/2000 uradno priznan grški znakovni jezik v javnem izobraževanju.

Grški znakovni jezik se pri izobraževanju gluhih otrok v Grčiji ni veliko uporabljalo in do leta 2004 ni bil niti del učnega načrta šol, ki so jih obiskovali gluhi otroci. V kratki zgodovini izobraževanja gluhih v Grčiji je bil grški znakovni jezik bodisi prepovedan bodisi marginaliziran in šele v zadnjih letih se je njegova uporaba v izobraževalnem sistemu postopoma povečala. Pri oblikovanju učnih načrtov GZJ so bili upoštevani objavljeni in eksperimentalni programi [29].

Glavni cilj grškega ministrstva za izobraževanje je zagotoviti enake možnosti vsem učencem. V tem okviru je posebna skrb namenjena enakopravnemu vključevanju posebnega izobraževanja v splošno šolo. Zato obstaja skupni projekt izobraževanja za vse skupine učencev. Cilj učnega načrta GZJ ni le učenje GZJ kot prvega jezika, temveč tudi učenje grškega jezika, predvsem v njegovi pisni obliki, kot drugega jezika. V ta namen je učni načrt GZJ strukturiran tako, da se vse slovnične pojave GZJ uči pred učenjem ustreznih pojavov grščine. Primerjalna analiza jezikovnih struktur obeh jezikov in uporaba prvega jezika pri učenju drugega jezika bosta privedla do naravnega in udobnega usvajanja obeh jezikov. Osnovno načelo za učinkovito izvajanje učnega načrta GZJ je odlično znanje učiteljev GZJ in grškega jezika, ki ga zahteva izvajanje dvojezičnih izobraževalnih programov [29].

Portugalska

Člen 74(1) portugalske ustave najprej navaja, da ima "vsakdo pravico do izobraževanja, ki mu zagotavlja enake možnosti dostopa in uspeha na izobraževalni poti" [35], ki jo mora zagotavljati država, kot je zakonsko določeno v členu 2. 74, št. 2, h), zaščititi PZJ in jo ceniti kot del portugalske kulture in kot orodje, ki omogoča dostop do izobraževanja in enakih možnosti. Ta vključitev in priznanje v portugalsko ustavo sta se zgodila leta 1997. Leto pozneje 6. maja je bil izdan sklep št. 7520/98 z poudarkom na pomenu izobraževanja gluhih, ki mora potekati v "dvojezičnih okoljih, ki spodbujajo učenje portugalskega znakovnega jezika in pisnega portugalskega jezika ter sčasoma tudi govornje portugalščine" [35]. Poleg tega je v isti odločbi priznано, da je za gluhega otroka pomembno, da se vključi v skupino, v katero so vključeni drugi gluhi otroci in odrasli. Le z takojšnjim in neposrednim stikom z drugimi gluhihimi osebami bo otrok lahko naravno pridobil in razvil potrebna sredstva za sporazumevanje in se naučil, kako ta izboljšati [36], [37].

Slovenija

Področje senzorne invalidnosti in pravic oseb z okvaro sluha pokriva vrsta pravnih predpisov in dokumentov, s katerimi so tej skupini invalidov vsaj na zakonodajni ravni zagotovljene enake možnosti pri izobraževanju, zaposlovanju, zdravstvenem in socialnem varstvu ter druge oblike pomoči za zadovoljevanje njihovih posebnih potreb. Leta 2021 je bilo potrjeno, da bo pravica do uporabe in razvoja PSI dodana

v ustavo države. Po Avstriji, Finski, Madžarski in Portugalski bo Slovenija peta država v EU, ki bo pravico do znakovnega jezika zapisala v svojo ustavo [38].

Ključni predpisi in programi, ki zagotavljajo enake možnosti in odpravljajo diskriminacijo na podlagi invalidnosti, so:

- člen Ustave Republike Slovenije, ki izrecno "vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino" [24], [39].
- Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika [13] gluhim daje pravico do uporabe slovenskega znakovnega jezika v postopkih pred katero koli državno ali lokalno javno službo. Priznava tudi pravico do uporabe znakovnega jezika v vseh drugih življenjskih situacijah. Gluha oseba ima pravico dostopa do informacij v ustrezni obliki. Pravica se uresničuje s tolmačem za slovenski znakovni jezik. Zakon med drugim znakovni jezik opredeljuje kot jezik sporazumevanja gluhih oz. naravno sredstvo sporazumevanja gluhih oseb.
- Državni zbor Republike Slovenije je na 37. zasedanju 2. aprila 2008 ratificiral OZN Konvencijo o pravicah invalidov.

Obstaja tudi druga zakonodaja, ki se nanaša na gluhe in naglušne osebe: Zakon o izenačevanju možnosti invalidov, Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami [40]–[42]. Prepoved in preprečevanje diskriminacije na podlagi invalidnosti določbe iz Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja [43], Zakonu o delovnih razmerjih [44], Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov [45] in Zakonu o preprečevanju nasilja v družini [46].

Poleg tega obstajajo Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018 [47], Akcijski načrt za jezikovno opremljenost [48], Akcijski načrt za učenje jezikov in Akcijski program za invalide za obdobje 2014–2021 [49]. Namen teh programov je spodbujati, varovati in zagotavljati polno in enako uživanje človekovih pravic invalidov ter spodbujati spoštovanje njihovega dostojanstva.

2.2 Učenje

To poglavje je namenjeno izobraževalnim sistemom, ki so v državah projektih partnerjev vzpostavljeni za izobraževanje gluhih učencev in učenje nacionalnih naravnih znakovnih jezikov.

Ciper

Ciprski znakovni jezik se je že pred priznanjem poučeval predvsem v programih usposabljanja ministrstva za izobraževanje in kulturo na nacionalni ravni, njegovi inštruktorji pa so bili večinoma gluhi. Teh programov se lahko udeležijo gluhe ali slišče osebe, udeleženci pa ob zaključku vsakega programa dobijo potrdilo o udeležbi.

Udeleženci se lahko učenja ciprskega znakovnega jezika udeležijo v programu usposabljanja na štirih stopnjah. Vendar njihovo dokončanje ni predvideno kot merilo za opravljanje poklica tolmača za ciprski jezik. Poleg programov usposabljanja so na visokošolskih ustanovah (javnih in zasebnih) kot izbirni predmeti za študente na voljo tudi tečaji učenja CZJ.

Na Cipru na splošno ni uradnega učnega načrta za poučevanje ciprskega znakovnega jezika. Enako velja za poučevanje ciprskega znakovnega jezika na visokošolskih ustanovah in univerzah na Cipru. Vendar pa nekateri učitelji uporabljajo skupni evropski referenčni okvir za jezike, da bi ravni učenja CZJ prilagodili standardom tega okvira in ustrezno navedli ravni pridobljenega znanja.

Na Cipru je posebna šola za gluhe, kjer učitelji ne govorijo nujno CZJ, vendar so na voljo tolmači, ki to znajo. Med tečaji se ne poučuje samega jezika CZJ. Učitelji v srednješolskem izobraževanju niso dolžni poznati CZJ. Zato ima tolmač včasih dvojno vlogo (tolmač in učitelj CZJ), saj večina gluhih učencev prihaja od sliščih staršev in pred šolanjem nimajo stika s CZJ.

Nemčija

Nemško šolstvo je decentraliziran sistem zaradi neodvisnega postopka odločanja 16 zveznih dežel. Decentralizacija vpliva tako na šolski sistem kot tudi na metode, po katerih se poučuje. Splošni šolski sistem je razdeljen na tri dele, in sicer na primarno raven (1.-4. razred), nižjo sekundarno raven (5.-10. razred) in višjo sekundarno raven (od 11. razreda naprej). Učenci se od srednje šole naprej vključujejo v različne izobraževalne poti. Poleg tega obstajajo tudi posebni šolski sistemi za otroke z motnjami, npr. v duševnem razvoju, učenju, jeziku, čustvenem in socialnem razvoju, vidu in sluhu. Tudi te šole spadajo pod pristojno ministrstvo za izobraževanje in kulturne zadeve posamezne zvezne dežele [50].

Za otroke s posebnimi potrebami je izobraževanje obvezno in se običajno začne pri šestem letu starosti. Danes šole iščejo načine, kako pod eno streho združiti ustnoslušno in dvojezično izobraževanje. Za spodbujanje dvojezičnega jezikovnega pouka sta bila na posebnih šolah v Hamburgu in Berlinu izvedena dva šolska poskusa v osnovnih in nižjih srednjih šolah. V tem poskusu sta se v izobraževalnem procesu za razvijanje metajezikovne zavesti uporabljala tako znakovni kot govornjeni jezik. Poleg tega so bile zaposlene skupine gluhih in slišočih učiteljev. Gluhi učitelj poučuje NZJ, slišoč učitelj pa govornjeni jezik z nemščino in ob podpori znakovnega jezika. Ta eksperiment je učencem omogočil, da so se učili obojega. Poleg tega jim je dostop do nemškega znakovnega jezika olajšal osvajanje nemščine. Nemčija je leta 2009 podpisala konvencijo Združenih narodov o pravicah invalidov, ki zagotavlja pravico do uporabe znakovnega jezika v izobraževanju in obiskovanja rednih šol. Dvojezično izobraževanje pa se še ne izvaja v vseh nemških zveznih deželah. V zgodnjih fazah izobraževanja imajo starši otrok z okvaro sluha svobodno voljo, da izberejo med izobraževanjem svojih otrok v šolah za otroke s posebnimi potrebami ali v rednih šolah, v katerih je potreben tolmač. V primeru rednih šol lahko starši za svoje otroke zaprosijo za pomočnika za integracijo [50].

Pred uvedbo predavanj NZJ so se učenci do konca 80. let prejšnjega stoletja lahko udeleževali "tečajev kretenj", na katerih so se učili znakov, ki spremljajo govor (LBG), tj. znakov, ki so vzporedni z ustrezno govornjeno besedo. Slovnica nemškega govornjenega jezika ostaja pri govorno spremljajočih znakih enaka. Zato LBG ni samostojen naravni jezik kot nemški znakovni jezik ali nemški govornjeni jezik, temveč kombinacija obeh. Z LBG se je bilo mogoče do neke mere sporazumevati z

gluhimi osebami, če so bile tema pogovora vsakdanje teme. Tako je bil način artikulacije LBG omejen in ni zadoščal za sporazumevanje z gluhimi v vseh situacijah.

V poznih osemdesetih letih so se začeli izvajati tečaji NZJ, ki so bili na voljo skupaj s tečaji LBG. Tečaje NZJ je v celoti podpiralo Zvezno združenje učiteljev znakovnega jezika. Tako se je od leta 1990 povečalo število ponujenih tečajev NZJ, zaradi česar se je povečalo tudi število učiteljev znakovnega jezika gluhih. Predmet nemškega znakovnega jezika je bil uveden v nekaterih zveznih deželah, in sicer v Berlinu, Brandenburg, Hamburgu, Bayernu in Sachsen-Anhalt. Pri tem se slišiči niso več učili, kako se sporazumevati z gluhimi v njihovem jeziku s pomočjo spremljevalnih znakov. Namesto tega so slišiče učili znakovnega jezika kot samostojnega tujega jezika z neverbalno in vizualno artikulacijo z uporabo slovničnih značilnosti v obliki ročnih sestavin govora, obrazne mimike, položaja v uporabnem prostoru, glagolskih modifikacij itd. V skladu s tem je v razredu NZJ veljalo pravilo, da se morajo slišiče osebe pri pouku sporazumevati nemo. Poleg tega morajo biti učitelji znakovnega jezika sposobni slišiče učence znakovnega jezika naučiti ne le tihega govorjenja, temveč jih tudi vključiti v kulturno in idejno izmenjavo s skupnostjo gluhih. Posledično morajo učenci znakovnega jezika namesto govora uporabljati svoje telo za namene vizualne komunikacije in tihe artikulacije, da bi uspešno osvojili NZJ.

Usposabljanje učiteljev specialne pedagogike s posebnim poudarkom na sluhu poteka na petih univerzah v Nemčiji. To so Berlin, Hamburg, Heidelberg, Köln in München. Univerze ponujajo dodiplomske in magistrske programe, ki jim sledi dveletno usposabljanje v šolah [50].

Ker se izobraževalni sistem v Nemčiji razlikuje od dežele do dežele, se uporabljajo različni pristopi k izobraževalnemu procesu. Večina nemških šol za gluhe pa uporablja govorjeni jezik znakov. Pri tem je za hkratno branje govorjenih besed na voljo določen pripomoček za vizualizacijo. Dejansko obstaja nekaj šol za gluhe, ki prilagajajo idejo dvojezičnega poučevanja in poučevanja NZJ. Na primer na Bavarskem in v Hamburgu sta predmet nemščina in predmet nemški znakovni jezik redna učna predmeta v šolah za gluhe. Vendar kot pristop k dvojezičnemu poučevanju v Nemčiji še vedno ni nesporne metodologije. Načeloma se uporablja hamburški model dvojezičnosti. Glavna ideja modela je, da dvojezično poučevanje

izvajajo gluhi učitelji skupaj s slišječimi učitelji v znakovnem, pisnem in govornem jeziku. Pri tem gluhi učitelj predstavlja nemški znakovni jezik, slišječji učitelj pa nemški govorni jezik, pri čemer je v ozadju ideja, da je NZJ jedro poučevanja.

Grčija

Med osnovnim izobraževanjem se morajo gluhi učenci naučiti slovnice in skladnje grškega in grškega znakovnega jezika. Tudi učenje besedišča je temeljni kamen pri poučevanju grškega znakovnega jezika. Pri ocenjevanju učencev je poudarek na sposobnosti prepoznavanja besedišča v okolju ter na sposobnosti sprejemanja informacij iz semantike grškega znakovnega jezika [29].

Teme, ki jih učenci obravnavajo, so vsakodnevni pozdravi, spraševanje, pohišstvo, prevozna sredstva, geografska območja, čas, koledar, božič, življenje v mestu, življenje na vasi, velika noč, oblačila, značilnosti, uporaba klasifikatorjev, živali, poklici, družinski odnosi, tržne dejavnosti, banka, pošta, tovarna, policija, bolnišnica.

V osnovni šoli so učenci sposobni prepoznati in opisati posebne značilnosti GZJ ter pojasniti pomen pogleda in nemotoričnih znakov [29].

Prepoznavajo, prenašajo in opisujejo pomene in kretnje v njihovi osnovni obliki in pregibanju ali v kombinaciji s klasifikatorji in pregibanjem samostalnikov, glagolov in pridevnikov. Naučijo se tvorjenja in razvrščanja samostalnikov v GZJ ter tvorjenja definicij samostalnikov. Učijo se tudi prepoznavanja in tvorjenja glagolov ter tvorjenja glagolskih definicij v GZJ, tvorjenja parov samostalnik-glagol ter različnih vrst klasifikatorjev v GZJ in njihovega vključevanja v gibalne in položajne glagole [29].

Ključni element poučevanja je razvijanje in dokazovanje spretnosti, ki so potrebne za opredelitev slovnice stavkov GZJ ter razumevanje, prepoznavanje in uporabo sestavin stavkov. Učenci se seznanijo z učenjem, prepoznavanjem in tvorjenjem posameznih sestavin stavkov GZJ ter z razumevanjem, prepoznavanjem in uporabo osnovnih vrst vprašanj v GZJ in razlikovanjem trdilnih stavkov od vprašanj [29].

Naučijo se uporabljati štiri osnovne parametre pomena, vizualnega stika in uporabe pogleda. Naučijo se sklanjati samostalnice, glagole in pridevnike ter tvoriti čase v GZJ. Naučijo se razlikovanja navadnih in lastnih samostalnikov, uporabe samostalniško-glagolskega dogovora in tvorjenja stavkov z osnovnimi redakcijskimi strukturami [29].

Na koncu se naučijo uporabljati ustrezna slovnična načela, ki urejajo uporabo osebnih zaimkov in tvorbo kategorialnih struktur s sprejemljivimi kombinacijami ročnih elementov z gestami in gibi. Na tej ravni se začne analiza strukture izpeljanih pomenov, da bi našli njihove etimološke korenine (npr. pari/družine samostalnik - glagol - pridevnik) [29].

Seveda je v posebnem izobraževanju učenje kombinacija številnih dejavnikov. Takšen dejavnik je učni načrt, pa tudi spodbuda iz družinskega okolja. Ključno vlogo imajo tudi zdravstvene težave in posebne izobraževalne potrebe, s katerimi se lahko srečujejo gluhi učenci (npr. disleksija, avtizem, Aspergerjev sindrom, Asherjev sindrom itd.).

Poučevanje grškega znakovnega jezika v zasebnih ustanovah v Grčiji obsega štiri študijske cikle, od katerih vsak obsega sto dvajset ur in traja osem mesecev. Z zaključkom teh ciklov se šteje, da nekdo zna grški znakovni jezik na visoki ravni in ima pravico opravljati izpite za znanje grškega znakovnega jezika [29].

Za pridobitev kvalifikacij za učitelja GZJ mora nekdo uspešno opraviti nacionalne izpite za znanje GZJ, ki jih Grška zveza gluhih organizira dvakrat na leto. Običajno gluhe osebe učijo GZJ slišče osebe, ker jim je GZJ materni jezik in iz razlogov, da bi lahko opravljale poklic učitelja.

Portugalska

Na Portugalskem se gluhi otroci dvojezično izobražujejo (v PZJ in portugalsčini) od druge polovice osemdesetih let prejšnjega stoletja. Namen dvojezičnega izobraževanja je, da gluhi učenci v celoti obvladajo oba jezika.

Učni načrt PZJ ohranja določeno vzporednost s smernicami za predšolsko vzgojo, nacionalnim učnim načrtom za osnovnošolsko izobraževanje in posebno učno organizacijo za vsako od treh stopenj osnovne šole, zlasti za portugalsščino kot materni jezik in zgodovino.

Učni načrt PZJ kot prvega jezika se ne sme zamenjevati z učnim načrtom za PZJ kot drugi jezik namenjen poučevanju učencev, ki niso gluhi. Poučevanje jezika, ki ga naravno pridobimo v otroštvu, je popolnoma drugačno od poučevanja drugega jezika za tiste, ki z njim nikoli niso imeli stika.

Učni načrt za tečaj portugalskega znakovnega jezika je namenjen ureditvi pridobivanja in razvoja portugalskega znakovnega jezika kot prvega jezika skupnosti gluhih. Upošteva štiri glavna področja: Interakcija v PZJ, pismenost v PZJ, študij jezika, ter PZJ v skupnosti in kulturi.

Interakcija v PZJ: tekoče izražanje misli in čustev v skladu s pravili vizualne komunikacije ter prilagajanje produkcije kontekstu in sogovorniku; razumevanje enostavno zapisanega formalnega in neformalnega PZJ. To področje vključuje zlasti kompetence na ravni vizualne pozornosti, razumevanja, medosebne in skupinske komunikacije, produkcije, vključno z namernostjo, raznolikih komunikacijskih in formalnih predstavitev.

Pismenost zajema splošno razumevanje in razumevanje pripovedi, zlasti jezikovne igre, literarno analizo, vključno z analizo pripovedi, produkcijo, humorjem, poezijo, dramatizacijo, jezikovnimi funkcijami in uporabo virov.

Študij jezika vključuje sposobnost razumevanja in analize slovničnih vidikov PZJ in njegovih družbeno-kulturnih različic, preučevanje izvora kretenj in njihovega razvoja. Ta del zajema nastanek kretenj, minimalne vrednosti enot (parametri kretenj), razrede gest, semantiko (razvito iz prve stopnje), besedišče, zgradbo stavka, jezikovni popravek, variacije PZJ, primerjavo med znakovnimi jeziki, znakovno abecedo in daktilologijo ter primerjavo s portugalsščino.

PZJ v skupnosti in kulturi vključuje različne kulturne in zgodovinske vidike, ki opredeljujejo skupnost gluhih, z neposrednim ali posrednim vključevanjem, posrednim vplivom na življenje gluhih skozi čas ter razvojem pozitivne identitete in samopodobe. Skupnost in kultura vključujeta vidike, povezane z identifikacijo, identiteto in ponosom, vrednotenjem PZJ, raznolikostjo, nacionalno in mednarodno skupnostjo, zgodovino, tehnologijami, večkulturnostjo in državljanstvom.

Učni program za tečaj portugalskega znakovnega jezika je namenjen vsem gluhim otrokom, ne glede na vrsto in stopnjo gluhoste, starost, v kateri pridobijo znanje (v zgodnejši, sočasni ali poznejši fazi usvajanja jezika), in možnost avdio-oralne rehabilitacije. Tako se mora učni program prilagoditi vsem gluhim otrokom, pri čemer je treba upoštevati njihovo heterogenost, tako glede starosti dostopa do dvojezičnega izobraževanja kot tudi nabora sporazumevalnih spretnosti, s katerimi dostopajo do njega.

Ta povzetek temelji na poročilu portugalskega ministrstva za izobraževanje, generalnega direktorata za inovacije in razvoj učnih načrtov, v katerem je opisan učni načrt za učenje PZJ [51].

Slovenija

Prva ustanova za gluhe otroke, ki je delovala v slovenskem (in italijanskem) jeziku, je bila ustanovljena leta 1840 v Gorici [33]. Leta 1880 pa so se mednarodni gluhi pedagogi sestali na t. i. konferenci v Milanu. Tam so razglasili, da je oralizem najboljša metoda za poučevanje gluhih, znakovni jeziki pa so bili prepovedani. V Sloveniji so se prve oblike predavanj (ne v izobraževanju) o slovenskem znakovnem jeziku ponovno začele leta 1979 (gluha skupnost jih je uporabljala že prej, vendar se niso poučevali in so bili včasih v šolah prepovedani) [17]. V Sloveniji je bil znakovni jezik ponovno vključen v izobraževanje gluhih šele leta 1990 (druge sestavine t. i. totalne komunikacije so bile že vključene) po resoluciji Evropskega parlamenta o znakovnih jezikih za gluhe leta 1988. Začelo se je s posebnimi tečaji poučevanja slovenskega znakovnega jezika, zdaj pa je, odvisno od stopnje izobraževanja, izbirni ali obvezni predmet v šolah za gluhe. Danes v Sloveniji delujejo tri ustanove, namenjene izobraževanju gluhih. Vse tri ustanove ponujajo izobraževanje za predšolske otroke do konca osnovne šole. Zavod v Ljubljani ponuja tudi srednjo poklicno in tehniško šolo s programi vzgoje in izobraževanja, grafike, lesarstva,

metalurgije in poklicne medijske tehnologije. V učilnicah se uporabljajo tudi tolmači znakovnega jezika, ki po potrebi tolmačijo pouk v znakovni jezik. Slovenski znakovni jezik je tudi izbirni in obvezni predmet na Pedagoški fakulteti v Ljubljani in na magistrskem programu na Pedagoški fakulteti v Kopru [33].

Tolmači v Sloveniji so certificirani pri Združenju tolmačev Slovenije. Certificiranje vključuje teoretično plat o problematiki gluhih, velik del pa je bolj praktičen, kjer mora kandidat pokazati svoje znanje tolmačenja iz govornega jezika v znakovni jezik in obratno. Certifikacijsko komisijo sestavljajo trije certificirani tolmači in včasih tudi dejanske gluhe osebe [17]. Za tolmače obstaja program usposabljanja, ki se ga lahko udeležijo, preden poskušajo pridobiti certifikat. Usposabljanje traja dve leti in poteka ob koncih tedna [52].

Z namenom ozaveščanja javnosti o potrebi po prepoznavanju slovenskega znakovnega jezika je Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik pripravilo projekt izdaje praktičnega multimedijskega slovarja. Danes slovar vsebuje skoraj osemnajst tisoč gesel za najpogostejše rabljene besede v slovenskem govornem jeziku, ki so strukturirana v posamezna vsebinska poglavja. Sestavni del slovarja je tudi priročnik za poučevanje in učenje znakovnega jezika, ki temelji na slovničnih pravilih slovenščine. Priročnik je bil izdelan na podlagi opazovanja jezika, ki se uporablja med gluhihimi osebami. Objava slovarja pomeni uresničitev Resolucije o znakovnem jeziku, ki jo je Evropski parlament sprejel leta 1998 in v kateri poziva vse države članice EU, naj priznajo znakovni jezik gluhih oseb, poklic tolmača znakovnega jezika in pravico gluhih oseb do tolmača.

3 Mednarodna kretnja

Mednarodna kretnja, včasih tudi mednarodni znak (angl. International Sign) - MK se uporablja na mednarodnih konferencah/prireditvah in v komunikaciji med znakovnimi uporabniki, ki nimajo skupnega jezika. Znaki MK so kombinirani iz nacionalnega znakovnega jezika, pomešani z zelo ikoničnimi znaki, ki jih lahko razume veliko občinstvo. Tolmači za mednarodno kretno so akreditirani s strani Svetovne zveze gluhih (ang. World Federation of the Deaf - WFD).

Mednarodna kretnja se pogosto imenuje pidžin, kontaktni jezik ali lingua franca. Skozi zgodovino so obstajale različne različice MK. Prvi poskus standardizacije mednarodnega znakovnega sistema je bil leta 1951, o katerem so razpravljali na prvem svetovnem kongresu gluhih. Po nekaj letih se je začela uporabljati razumljiva oblika MK za lažje sporazumevanje med gluhih predstavniki, ki so imeli različno jezikovno ozadje. Odbor WDF je leta 1973 poskušal vzpostaviti mednarodni znakovni sistem za gluhe. Za doseg tega so izbrali skupne, naravno spontane in enostavne znake, ki jih uporabljajo gluhi v različnih znakovnih jezikih. Zbrali so približno 1500 znakov in jih objavili v fotografskem slovarju z naslovom "Gestuno: International Sign language of the Deaf". Beseda Gestuno se nanaša na gesto in enotnost. Čeprav sta Gestuno in slovar izpadla iz uporabe, sta vplivala na leksikon MK. Tolmači lahko učinkovito tolmačijo z uporabo znakovnega sistema MK s pomočjo gest in drugih sredstev [53]. Čeprav se MK spodbuja kot lingua franca za globalizacijo gluhih skupnosti in se uporablja na mednarodnih konferencah, primanjkuje literature o mednarodni kretnji.

MK velja za mešani jezik, zato ga pogosto označujejo kot pidžin. Vendar ima drugačne značilnosti kot naravni znakovni jeziki, ki imajo standardiziran leksikon in slovnico. Zato je težko govoriti o MK kot o jeziku. Svetovna zveza gluhih uporablja izraz International Sign (slo. mednarodna kretnja) in ne International Sign Language (slo. mednarodni znakovni jezik), da bi nakazala, da MK nima popolnega jezikovnega statusa, ampak je praksa prevajanja jezikov. Poleg tega ga je težko označiti za univerzalni jezik, saj je manj razumljiv znakovnim govorcem iz daljnega vzhoda. To je povezano z različnimi značilnostmi vzhodnega in zahodnega znakovnega jezika [53].

Glede na študijo [54] so slovnična pravila MK bolj zapletena kot pri tipičnem pidžinu, vendar sta glagolski dogovor in besedni red zelo podobna naravnim znakovnim jezikom. V drugi študiji [55] je bilo ugotovljeno, da je trajanje pripovedi v naravnih znakovnih jezikih krajše kot v MK. Poleg tega pripovedna vsebina in razpoložljivost uveljavljenega znaka MK povzročata razlike v leksikalni vsebini. Če znak MK ne obstaja, se uporablja pantomima, znak iz naravnega znakovnega jezika ali klasifikatorji. V [56], [57] avtorji poročajo, da ima mednarodna kretnja številne skupne značilnosti z naravnimi znakovnimi jeziki, npr. zanikanje, obrazna mimika za slovnice, nemanipulativni prislovi, upodabljanje itd. Podeduje tudi nekatere značilnosti tolmačenja, npr. nizko stopnjo produkcije, velik znakovni prostor, skupine različnih znakov s podobnim konceptom.

V nekaterih primerih so znaki MK prevzeti iz izvirnega slovarja Gestuno. Vendar so znakovne oblike nadomeščene z znaki iz zahodnih znakovnih jezikov ali znaki, ki so običajni v številnih znakovnih jezikih. Rečemo, da besedišče izhaja iz lokalnega znakovnega jezika, v katerem se uporablja MK. V obravnavani študiji so avtorji primerjali besedišče MK in različnih naravnih znakovnih jezikov (npr. NZJ, BSL, AZJ, auslansčina, tajski ZJ, itd.). Avtorji poročajo, da je bilo 60 % znakov najdenih v treh nepovezanih jezikovnih skupinah, 36 % jih je bilo prevzetih iz določenih znakovnih jezikov, le 2 % pa jih je bilo opredeljenih kot edinstvenih za MK. Vendar pa znaki MK nimajo enake oblike kot znaki, ki so bili prvotno predstavljeni v Gestuno. Stopnja ikoničnosti v MK je odvisna predvsem od skupnih kulturnih izkušenj med govorcem in naslovnikom. Glavne značilnosti, struktura in primerjava z nekaterimi drugimi znakovnimi jeziki so bile analizirane v [56].

Mednarodna kretnja uporablja veliko gest z opisnimi pomeni, številni znaki pa so izposojeni iz različnih naravnih znakovnih jezikov. Gre za posebne znake, ki so nastali zaradi potrebe po sporazumevanju na konferencah in svetih. Vsak govorec uporablja besede iz besednjaka svojega lokalnega znakovnega jezika, zato za en pomen obstaja več kot en znak. Ena od pogostih tehnik v MK je predstavitev konceptov v več oblikah, zaradi katerih so informacije dostopne občinstvu kljub hrupnemu kanalu. MK so hrupni kanal komunikacije zaradi omejenega besedišča, raznolikim občinstvom in nizko stopnjo konvencionalizacije.

V državah projektnih partnerjev, MK ni zelo dobro poznan. Vendar je bolj razširjen med mlajšimi generacijami. O njej so izvedeli preko družbenih medijev in interneta. Nekateri gluhi so MK uporabljali pri video klicih z drugimi gluhi prijatelji in sodelavci, ko so potovali v druge države zaradi izobraževanja ali zabave in ko so sodelovali na seminarjih s tolmačem MK.

3.1 Politike in pravni status

Kljub literaturi in različnim dogodkom, na katerih se uporablja MK, Svetovna zveza gluhih in Evropska zveza gluhih (ang. European Union of the Deaf - EUD) trdita, da MK ne bo priznana kot jezik. Po mnenju [53], je mogoče najti le nekaj prispevkov v zvezi s politiko uporabe MK. Na primer, izjava EUD o zavrnitvi odgovornosti in stališče WFD sta bila objavljena leta 2010. Čeprav se MK na dogodkih WFD pogosto uporablja in je določen kot edini način sporazumevanja, priznanje MK ogroža priznanje naravnih znakovnih jezikov. To je povezano s pomanjkanjem sredstev za zagotavljanje tolmačev za naravne znakovne jezike. MK se zato obravnava kot koristno orodje za vključevanje [56].

Zato ni presenetljivo, da nobena od partnerskih držav (Ciper, Nemčija, Grčija, Portugalska in Slovenija) nima uradne politike ali pravnega statusa v zvezi z mednarodno kretnjo.

3.2 Učenje

V nobeni od držav projektnih partnerjev ni formalnih učnih programov za mednarodno krettnjo, razen v eni državi. Šola za izobraževanje na politehniko v Coimbri na Portugalskem svojim študentom ponuja predmet o mednarodni krettnji¹. Pri tem morajo študentje predhodno opraviti tečaj portugalskega znakovnega jezika. Mednarodni znakovni sistem je obvezni predmet s študijskega področja portugalskega znakovnega jezika, ki obsega 6 ECTS v drugem letniku dodiplomskega študija portugalskega znakovnega jezika. Poučuje se v portugalskem jeziku. V Grčiji je bilo organiziranih tudi nekaj seminarjev, na katerih so se učili nekaj osnovnih znakov MK, vendar so zelo omejeni in se ne izvajajo redno. Partner iz Slovenije je poročal o vključitvi MK v predmet v visokem šolstvu, vendar le kot postranski predmet, brez dejanskega učenja znakov. V Sloveniji se znaki mednarodne krettnje dodajajo v slovar slovenskega znakovnega jezika, ki ga upravljal Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.

Gluhi, ki jih zanima učenje mednarodne krettnje, so večinoma prepuščeni svoji lastni pobudi, ki običajno vključuje učenje z interneta. Tudi WFD kot najboljši nasvet za učenje mednarodne krettnje navaja, da je treba tekoče govoriti vsaj en znakovni jezik ter dejansko videti in spoznati ljudi, ki uporabljajo mednarodno krettnjo [58]. Znanje se bo v bistvu zbiralo z izkušnjami.

¹ <https://www.ipc.pt/ipc/en/unidade-curricular/international-sign-system/>

4 Komunikacijski izzivi med gluhimi in naglušnimi v izobraževanju

Gluih se ves čas soočajo z edinstvenimi izzivi. Eden od izzivov, ki jih želi ta projekt zmanjšati, je komunikacija v mednarodnem okolju, kjer udeleženci nimajo skupnega jezika. Vendar pa morajo gluhe osebe premagovati še številne druge izzive, od bolj očitnih, kot so različni komunikacijski mediji med gluhimi in slišječimi osebami, do drugih, ki niso tako očitni. Ti vključujejo večje težave pri učenju branja in pisanja, regionalne razlike znotraj istega znakovnega jezika, omejeno podporo (vključno s podpornimi tehnologijami) celo za vsakdanje ali osnovne vidike življenja (npr. izobraževanje ali zdravstveno varstvo), slabo ozaveščenost o njihovih komunikacijskih izzivih zunaj skupnosti gluhih itd.

Zato smo skušali oceniti, kako splošna javnost razume položaj, s katerim se soočajo gluhi, in zbrati nekaj mnenj o tem od ljudi, ki so bolj vključeni v skupnost gluhih. Prvo smo opravili anketo, katere rezultati, združeni za vse sodelujoče države, so analizirani v prvem podpoglavju. Vsak partner je opravil lastno analizo zbranih podatkov, objavljenih v nacionalnih poročilih za vsako državo partnerico. Če vas zanima statistična analiza podatkov za posamezno državo ali odgovori na odprta vprašanja, kot so, kako udeleženci komunicirajo z gluhimi ali predlagane izboljšave študija gluhih, preberite posamezna nacionalna poročila. Informacije in mnenja

tistih, ki so bolj vključeni v nacionalne skupnosti gluhih, so bile zbrane z vodenim intervjujem, katerega povzetek je predstavljen v drugem podglavju. Če vas zanimajo celotni odgovori, vas ponovno napotujemo na nacionalna poročila.

4.1. Raziskava o komunikaciji med gluhi in naglušnimi

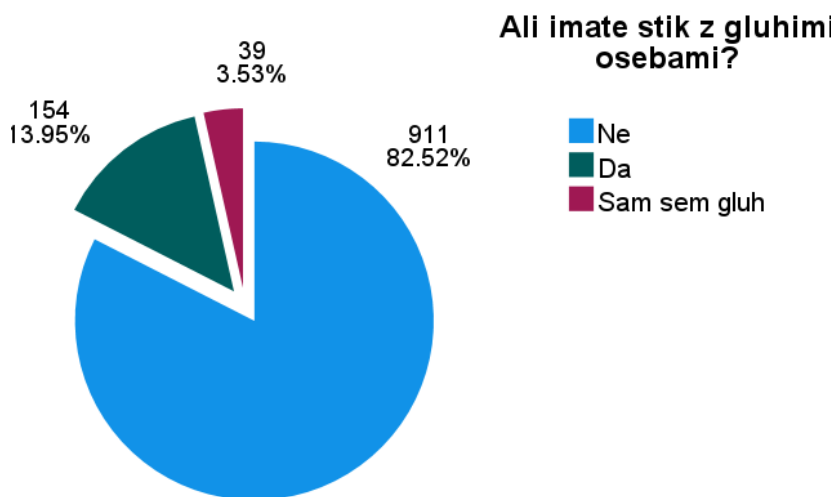
V okviru projekta InSign smo pripravili anketo, katere glavni cilj je bil zbrati podatke o tem, kako se zavedamo izzivov gluhi, s katerimi se soočajo, in kako delujejo znakovni jeziki, ter ugotoviti zanimanje študentov in učiteljev (ankete so bile objavljene predvsem v visokošolskem okolju) za učenje znakovnega jezika in zbrati njihove ideje o tem, kaj bi bilo mogoče storiti za izboljšanje izobraževalnih izkušenj gluhih študentov.

Anketa je bila prevedena v nacionalne jezike, da za sodelovanje ni bilo potrebno znanje angleščine, izvedli pa so jo vsi projektni partnerji. Vprašanja in možni odgovori (kjer je to primerno) so priloženi v Dodatku A, osnovni rezultati za vsa vprašanja zaprtega tipa pa v Dodatku B. V tem poročilu so predstavljeni rezultati za podatke, zbrane od vseh partnerjev. Po čiščenju podatkov so nam ostali odgovori 1107 oseb, ki so sodelovale v raziskavi. Razčlenitev zbranih podatkov po državah partnericah je predstavljena v preglednici 1.

Preglednica 1: Število udeležencev v raziskavi po partnerskih državah.

	Frekvenca	Odstotek
Ciper	40	3.6%
Nemčija	365	33.0%
Grčija	268	24.2%
Portugalska	244	22.0%
Slovenija	190	17.2%
Skupaj	1107	100.0%

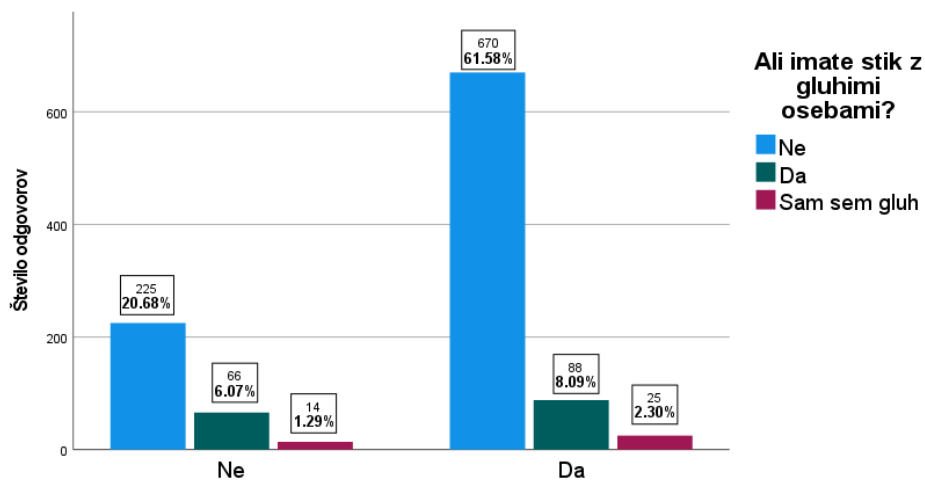
Eno od prvih vprašanj, na katera so udeleženci odgovarjali, je bilo, ali imajo stike z gluhi (oz. ali so sami gluhi). Razčlenitev odgovorov je na voljo na sliki 1 (zgornja vrednost v krožnem diagramu je absolutno število udeležencev, pod njo pa delež odgovorov v odstotkih). Te podatke bomo v prihodnje uporabili za preverjanje, ali so udeleženci, ki so osebno povezani z gluho skupnostjo, na vprašanja odgovarjali drugače.

Slika 1: Stiki udeležencev z gluhihimi osebami

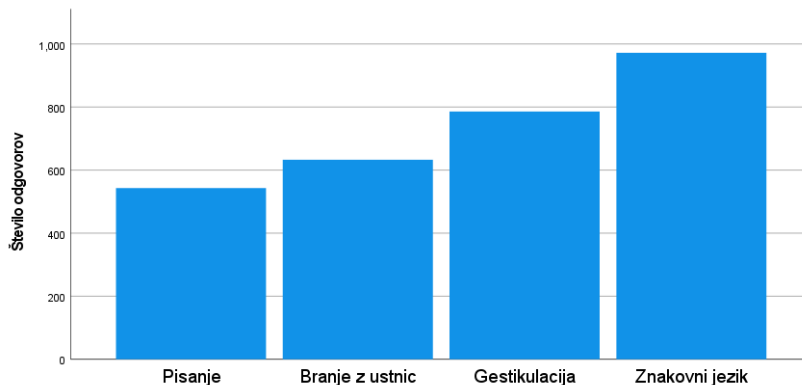
Eden od ciljev projekta InSign je ozaveščanje, kar je glede na rezultate te ankete potrebno, saj 82 % udeležencev še nikoli ni slišalo za MK, kar je pričakovano, saj večina udeležencev nima stika z gluhihimi. Zanimivo pa je, da dve tretjini tistih, ki imajo stik z gluhihimi, in več kot tretjina tistih, ki so se opredelili za gluhe, prav tako še nikoli niso slišali za mednarodno krettnjo.

Skoraj tri četrtine (72 %) udeležencev meni, da lahko gluhe osebe tekoče berejo in razumejo pisni jezik. Če pa te rezultate razvrstimo glede na to, ali imajo udeleženci stike z gluho skupnostjo, so med skupinami opazne razlike (slika 2). Tisti, ki nimajo stikov, veliko pogosteje menijo, da gluhi znajo brati in pisati. Predstavljajo skoraj tri četrtine vseh udeležencev, ki nimajo stikov z gluhihimi, medtem ko so tisti, ki imajo stike, veliko bolj enakomerno porazdeljeni. To kaže, da v splošni javnosti obstaja nekaj napačnega prepričanja, saj imajo gluhi pogosto težave z učenjem pisnega jezika [59].

Ali menite, da gluhi lahko tekoče berejo in razumejo pisana besedila?

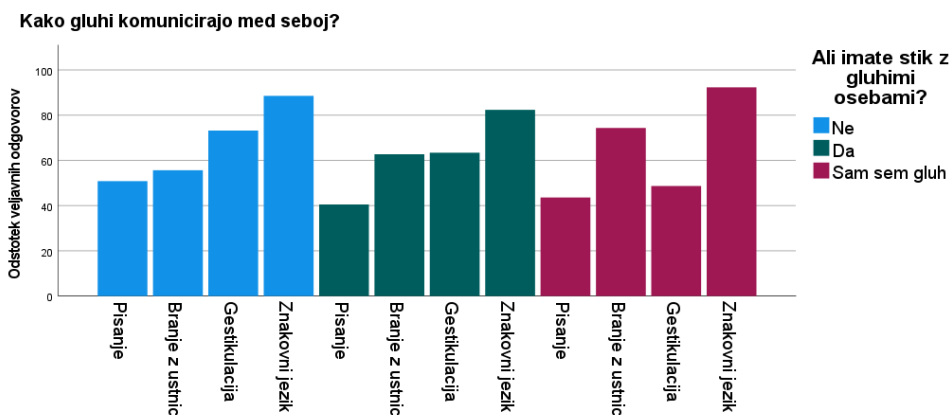
Slika 2: Zaznana sposobnost branja in pisanja v skupinah glede na stik z gluhi.

Pri odgovorih na vprašanje, kako se gluhi sporazumevajo med seboj, lahko vidimo (slika 3) razmeroma enakomerno naraščanje skozi štiri možne odgovore (udeleženci so lahko označili toliko načinov, kolikor so želeli), kjer je pisanje najmanj pogosto, sledi branje z ustnic, nato gestikulacija (običajne geste, ne jezik ali kakšen ustaljen sistem) in nazadnje znakovni jezik, ki je bil najpogostejši odgovor z blizu 88 % deležem odgovorov.

Kako gluhi komunicirajo med seboj?

Slika 3: Odgovori o tem, kako gluhi komunicirajo med seboj.

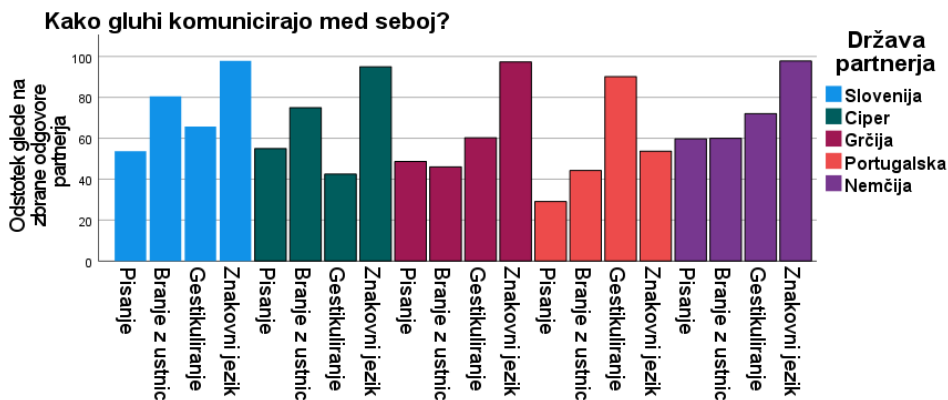
Vrstni red najpogostejših odgovorov na vprašanje o načinu komunikacije med gluhimi se razlikuje glede na to, ali so v stiku z gluhimi ali ne (glej sliko 4). Pisanje in znakovni jezik sta ne glede na to najmanj in najbolj pogosta načina; vendar pa obstaja nekaj pomembnih razlik v tem, kako pogosta sta gestikulacija in branje z ustnic. Gestikuliranje je bilo veliko bolj priljubljeno pri udeležencih, ki nimajo stikov z gluhimi osebami. To se je popolnoma obrnilo v kategoriji gluhih udeležencev, kjer je bilo branje z ustnic veliko bolj priljubljeno. Udeleženci, ki imajo stik z gluhimi, vendar sami niso gluhi, so to vrzel premostili tako, da niso pokazali prednosti nobenemu od obeh načinov komunikacije.

Slika 4: Kako gluhe osebe komunicirajo med seboj, razvrščene po stikih z gluhimi osebami.

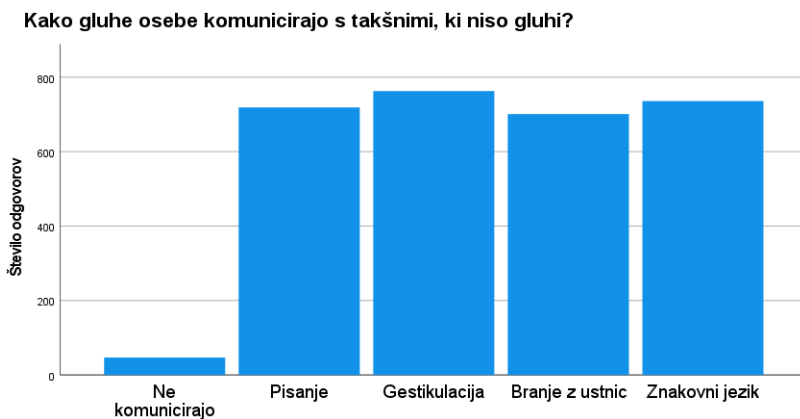
Zanimivo je, da se podatki, zbrani v različnih državah partnericah projekta, pogosto ne razlikujejo bistveno glede na to, kako so udeleženci odgovorili na vprašanje. Seveda obstajajo nekatere razlike, vendar je splošni trend enak v vseh državah ali pa ga je mogoče pojasniti z demografskimi značilnostmi udeležencev (npr. na Cipru je bilo razmeroma majhno število udeležencev, vendar zelo visok odstotek gluhih oseb). Ti razmeroma skladni rezultati projektne partnerjeve bi lahko kazali na to, da ni bistvenih kulturnih razlik (vsaj med temi državami) pri dojemanju gluhih oseb ali bolje rečeno njihovih komunikacijskih zmožnosti. Vendar so odgovori na vprašanje o komunikacijskih metodah, ki jih gluhe osebe uporabljajo za medsebojno sporazumevanje, pomembna izjema (glej sliko 5). Največje odstopanje tu predstavljajo rezultati iz Portugalske, ki je edina država, v kateri udeleženci niso večinsko izbrali znakovnega jezika kot primarne komunikacijske metode, temveč so

veliko bolj zaupali gestikulaciji. Gestikulacija je bila druga najbolj priljubljena tudi v Grčiji in Nemčiji, medtem ko je bilo branje z ustnic pogostejši odgovor na Cipru in v Sloveniji.

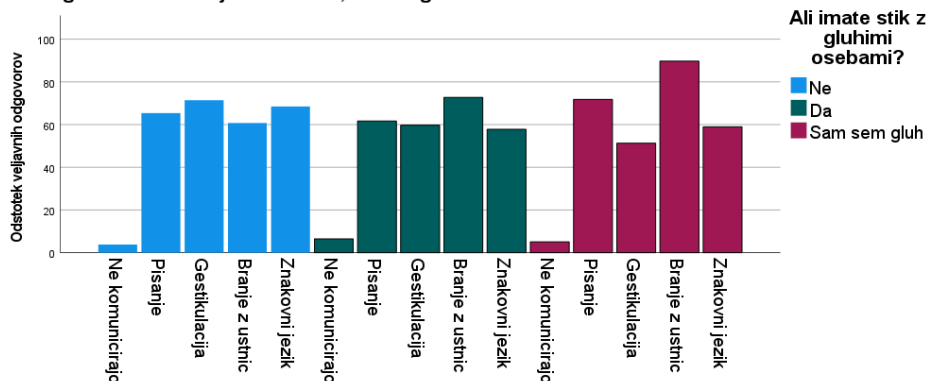
Slika 5: Kako gluhi komunicirajo med seboj, razvrščeno po državah.

Razlike v načinih komunikacije so manj očitne pri komunikaciji med gluhi in sliščimi (slika 6). Med odgovori oseb, ki imajo in tistih, ki nimajo stika z gluhi, ni večjih razlik (slika 7), edini izjemi sta branje z ustnic, ki je bilo nekoliko pogostejše, in gestikulacija, ki so jo gluhe osebe manj pogosto izbrale. Presenetljivo je, da je v vseh skupinah majhno število udeležencev, ki menijo, da gluhe osebe ne komunicirajo s sliščimi.

Slika 6: Odgovori o tem, kako gluhi komunicirajo s sliščimi.

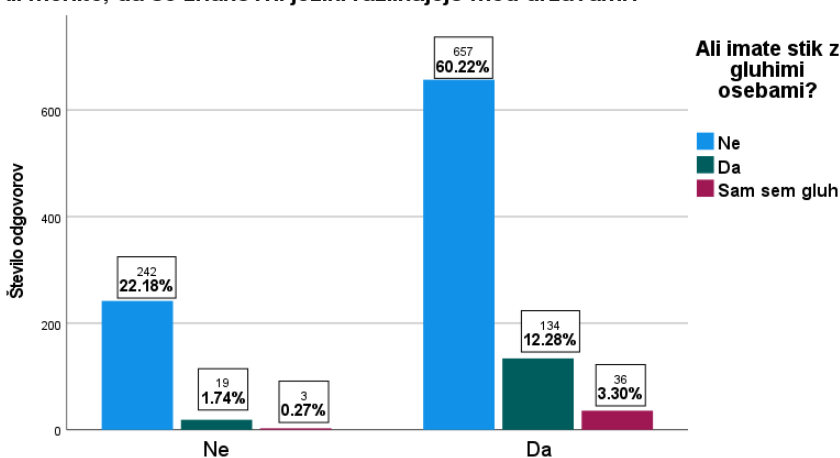
Kako gluhi komunicirajo s takšnimi, ki niso gluhi?

Slika 7: Kako gluhe osebe komunicirajo z ne-gluhimi, razvrščeno po stikih z gluhiimi osebami.

Eno izmed bolj razkrivajočih vprašanj je bilo, ali udeleženci menijo, da se znakovni jezik razlikuje od države do države. Skoraj četrtina vprašanih (24,1 %) meni, da se znakovni jezik v različnih državah ne spreminja. Če pa jih razvrstimo po stikih z gluhiimi (slika 8), postane bolj očitno, da tisti, ki nimajo stikov z gluhiimi, najpogosteje menijo, da med znakovnimi jeziki, ki se uporabljajo v različnih državah, ni razlik. Delež ljudi s tem mnenjem se zmanjša pri tistih, ki imajo stik, nato pa se ponovno zmanjša pri tistih, ki so sami gluhi.

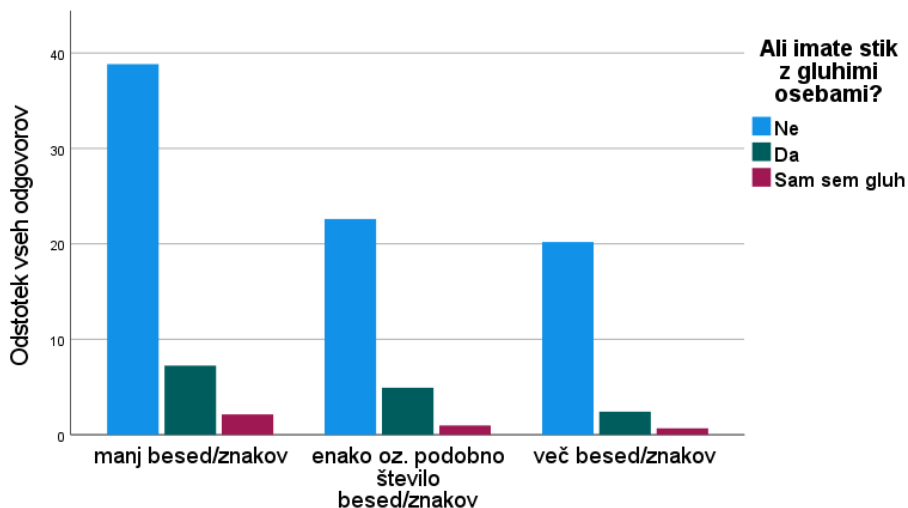
Ali menite, da se znakovni jeziki razlikujejo med državami?

Slika 8: Ali se znakovni jezik razlikuje od države do države, razvrščeno po stikih z gluhiimi.

Primerjava med govornim in znakovnim jezikom (Slika 9) kaže, da udeleženci v padajočem vrstnem redu menijo, da ima znakovni jezik manj, približno enako ali več znakov/besed kot govorni jezik. Tudi deleži med njima so v vseh kategorijah podobni, čeprav imajo tisti, ki nimajo stikov z gluhi, nekoliko več možnosti, da menijo, da ima znakovni jezik več besed/znakov kot govorni jezik. Na splošno so rezultati precej presenetljivi, vendar so morda udeleženci razmišljali v smislu izraznosti jezika in ne edinstvenih besed/znakov.

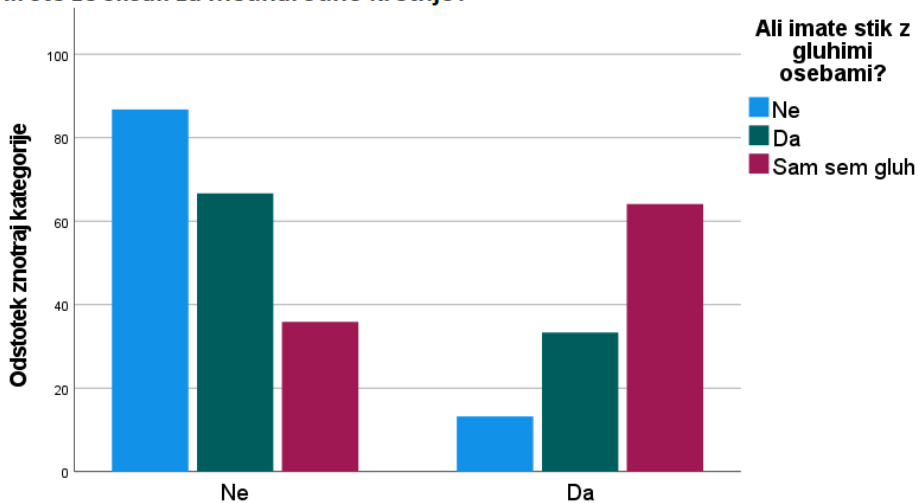
Ali menite, da ima, v primerjavi z govornim jezikom, znakovni jezik:

Slika 9: Znakovni jezik v primerjavi s pisnim jezikom, razvrščen po stikih z gluhi.

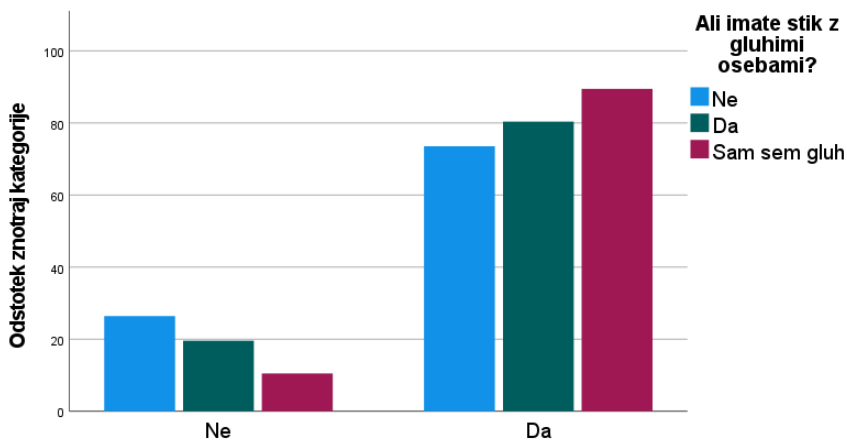
Udeležence smo tudi vprašali, če jih zanima učenje njihovega nacionalnega znakovnega jezika in/ali MK. Zanimivo je, da je bilo 80,6 % udeležencev zainteresiranih za učenje znakovnega jezika, 80,3 % pa za učenje MK, čeprav je bilo le 17,8 % udeležencev predhodno seznanjenih z MK. Po pričakovanjih je veliko bolj verjetno, da so se z MK že prej srečali gluhi, sledijo jim tisti, ki imajo stike z gluho skupnostjo (slika 10). Če bi imeli možnost, da se v okviru študija udeležijo predmeta znakovnega jezika v okviru visokošolske izobrazbe, je 73,4 % udeležencev odgovorilo, da bi jih to zanimalo. Zanimanje je bilo nekoliko večje med gluhi in tistimi, ki imajo stike z gluhi (slika 11); vendar je bilo še vedno zelo visoko tudi med tistimi, ki nimajo stikov s skupnostjo gluhih.

Ali ste že slišali za mednarodno krettnjo?

Slika 10: Kako dobro je poznana mednarodna krettnja, razvrščeno po stikih z gluhi osebami.

Bi vas zanimal prosto izbirni predmet iz mednarodne krettnje, če bi le-ta bil na voljo?

Slika 11: Zanimanje za izbirni predmet znakovnega jezika, razvrščeno po stikih z gluhi.

4.2 Vodeni intervjuji o mednarodni kretnji

Poleg ankete smo opravili tudi vodene intervjuje s člani gluhe skupnosti in tistimi, ki so z njimi v neposrednem stiku (npr. učitelji ali tolmači). Med vodenimi intervjuji smo skušali ugotoviti naslednje stvari:

- Kako pogosto se uporablja mednarodna kretnja?
- Ali intervjuvanec uporablja mednarodno kretnjo?
- Kako se naučiti mednarodno kretnjo?
- Kako se sporazumevati s tujimi gluhimi, če ne poznate mednarodne kretnje?
- Kako enostavno je razumeti mednarodno kretnjo za nekoga, ki je več nacionalnega znakovnega jezika?
- Ste že kdaj videli mednarodno kretnjo v uporabi?
- Kako težaven se vam zdi mednarodna kretnja v primerjavi z vašim nacionalnim znakovnim jezikom?
- Ali menite, bi obstoj samo mednarodne kretnje bila prednost?
- Katere so prednosti/slabosti mednarodne kretnje?
- Ali ima mednarodna kretnja v vaši državi kakšen pravni status?
- Ali poznate kakšne različice mednarodne kretnje?
- Ali gluhe osebe pogosto uporabljajo računalniško programsko opremo in digitalne vsebine?
- Ali so tehnološke rešitve (npr. polžev vsadek) dobro sprejete?
- Kako težko se je naučiti mednarodne kretnje do te mere, da se lahko sporazumevate?

V nadaljevanju predstavljamo povzetek povratnih informacij intervjuvancev. Za celotno poročilo o vodenih intervjujih vas ponovno napotujemo na nacionalna poročila s Cipra [3], Nemčije [4], Grčije [5], Portugalske [6] in Slovenije [7].

Ciper

Na Cipru je deset gluhih oseb, devet žensk in en moški, privolilo v sodelovanje v vodenih intervjujih o svojem znanju mednarodne kretnje. Dve osebi sta bili starejši od 50 let, pet jih je bilo starejših od 30 let, trije pa so bili starejši od 20 let. Vseh deset ima hudo ali zelo hudo izgubo sluha, od tega imata dva polžev vsadek, štirje pa slušne aparate (ki jih ne nosijo stalno ali vsak dan, ampak jih uporabljajo neobvezno, odvisno od svojih potreb).

Iz intervjujev smo izvedeli, da jih 5 komunicira v lokalnem znakovnem jeziku in da to počnejo že od približno petega leta starosti. Kar zadeva zaposljivost, je 6 oseb brezposelnih, 2 delata v javnem sektorju, 2 pa v zasebnem sektorju. Poleg tega so 3 zaposlene osebe učiteljice znakovnega jezika, 1 oseba pa je bila v zadnjih 7-8 letih aktivna članica socialne skupnosti in sindikata.

Iz odgovorov, ki smo jih dobili med intervjujem, je razvidno, da večina gluhih pozna MK, vendar ga ne uporablja, saj poznajo le nekaj osnovnih znakov. Vsi se strinjajo, da MK ni priljubljen med gluhimi v državi, zlasti med starejšimi. Dodali so, da poznajo zelo malo ljudi, ki poznajo MK. Večinoma ga uporabljajo, ko potujejo in komunicirajo z gluhimi iz drugih držav. Več znakov MK so se naučili z udeležbo na mednarodnih delavnicah, seminarjih in videoposnetkih.

Na vprašanje, ali vedo, kje se lahko učijo in kako se naučijo MK, so odgovorili, da ni šol, kjer bi se učili MK, in da gluhi poznajo MK prek interakcije z gluhimi iz drugih držav. Tisti, ki MK ne poznajo, se z gluhimi iz drugih držav sporazumevajo z branjem z ustnic, pisanjem in pantomimo ali pa jih prosijo za pomoč. Vsi udeleženci so trdili, da imajo izkušnje z ljudmi, ki uporabljajo MK, na izobraževalnih seminarjih, v videoposnetkih, na internetu, na zabavah, festivalih, prireditvah...

Udeleženci so menili, da je razumevanje MK enostavno, če smo večji uporabe nacionalnega znakovnega jezika. Če dobro poznaš znake svojega nacionalnega znakovnega jezika, zlahka razumeš CZJ, saj je veliko znakov v nacionalnem znakovnem jeziku podobnih znakom v MK.

Na vprašanje o težavnosti med MK in ciprskim znakovnim jezikom so podali različna stališča: nekateri so npr. dejali, da je MK lažji od CZJ, ker so znaki v MK preprostejši in vsebujejo pantomimične elemente. Drugi so rekli, da je CZJ lažji, ker so bili z njim v stiku že od malih nog in ga zato lažje razumejo kot MK. Ena oseba je dejala, da sta enako zapletena.

Na vprašanje, ali bi bila prednost le, če bi imeli MK, so bili odgovori večinoma negativni. Intervjuvanci menijo, da so nacionalni znakovni jeziki pomembni, ker se razlikujejo po kulturnem okolju in imajo drugačno identiteto, ki se ujema z govornim jezikom. Vendar menijo, da bi bilo koristno, če bi se naučili MK in uporabljali tako nacionalni znakovni jezik kot MK, saj imata oba različno rabo, in če bi bil MK v široki uporabi, bi bila komunikacija med gluhih lažja.

Na vprašanje, ali poznajo kakšne različice v MK, je večina odgovorila, da se po njihovih izkušnjah zdi, da ima MK različice, in menijo, da te različice obstajajo zaradi vpliva nacionalnih znakovnih jezikov, različnih narečij v državah in osebnosti govorcev. Menijo, da bi bilo koristno oceniti usposobljenost kandidatov za sprejem v izobraževanje ali zaposlitev glede znanja MK.

Ocenili so, da večinoma mladi gluhi pogosto uporabljajo računalniške programe in digitalne vsebine, ker jim pomagajo pri sporazumevanju, številne uporabne spletne aplikacije pa so namenjene njihovim potrebam. Poleg tega se uporablja polžev vsadek, ki ga gluhe osebe dobro sprejemajo.

Nemčija

V vodenih intervjujih so bili opravljeni pogovori z zainteresiranimi stranmi v Nemčiji. Vprašanja, uporabljena v intervjujih, so bila prevedena v nemščino. Zaradi pandemije in varnostnih ukrepov v Nemčiji smo lahko opravili le tri vodene intervjuje. Prvi udeleženec je bil izvajalec pastoralne oskrbe gluhih v evangeličanski cerkvi v Vestfaliji. Drugi udeleženec je uspešno končal tečaj nemškega znakovnega jezika na Volkshochschule Siegen ter ima gluho teto in naglušnega očeta. Tretji intervjuvanec je bil tajnik katedre za gradbeni beton (nem. Lehrstuhl für Massivbau) na Oddelku za gradbeništvo Univerze v Siegnu, katerega sestra je naglušna.

Če povzamemo razmišljanja sogovorcev, se v mednarodnem okolju pogosto uporabljajo različni načini komuniciranja. Ti pa lahko povzročijo nejasno sliko ali nesporazume. Mednarodna kretnja je priložnost za lažje sporazumevanje v mednarodnem okolju. Vendar pa lahko zaradi pomanjkanja gradiva MK in dogodkov, kjer bi ga lahko pogosto uporabljali, ta jezik izumira. Uporaba digitalnih vsebin s strani gluhih oseb odpira vrata inovativnim rešitvam, ki zapolnjujejo vrzel med različnimi skupnostmi. Izbira uporabe polževega vsadka je odvisna predvsem od osebnih preferenc in kulture skupnosti, v kateri oseba odrasča. Položaj staršev (tj. slišéci ali gluhi starši) in starost osebe sprožata številna vprašanja o tem, ali polžev vsadek osebi koristi.

Grčija

Intervjuvanci (24 udeležencev) so bili grški gluhi, tolmači grškega znakovnega jezika, raziskovalci grškega znakovnega jezika, ljudje, ki poznajo grški znakovni jezik, ali osebje organizacij, ki se ukvarjajo z grškim znakovnim jezikom, in organizacij (javnih ali zasebnih), ki se ukvarjajo z izobraževanjem gluhih. Sprva je bilo načrtovano, da bo raziskava izvedena z osebnimi intervjuji, vendar je bila zaradi omejitev, uvedenih zaradi pandemije Covid-19, raziskava izvedena prek spleta z uporabo Googlevih obrazcev.

Večina udeležencev (91,7 %) je trdila, da pozna MK, vendar niso bili prepričani o njegovi priljubljenosti v Grčiji. Menijo, da je MK bolj priljubljen med mladimi gluhimi, ki znajo uporabljati informacijsko tehnologijo, komunicirati z ljudmi iz tujine in se udeležujejo mednarodnih festivalov gluhih. Večina udeležencev (82,6 %) je videla uporabo MK, večinoma na internetu. Intervjuvance smo vprašali tudi, ali vedo, koliko oseb s težavami s sluhom pozna MK. Devet udeležencev (37,5 %) je poskušalo oceniti odstotek gluhih, ki poznajo MK, vendar so se njihovi odgovori gibali med 2 % in 70 %. Le 10 od 24 udeležencev (41,6 %) je odgovorilo, da ne uporabljajo mednarodne kretnje. Večina udeležencev (58,3 %) pa je odgovorila, da MK delno poznajo in ga uporabljajo za sporazumevanje na potovanjih v tujini, pri gostovanju prijateljev iz drugih držav ali pri prijateljih na evropskih prireditvah in mednarodnih festivalih, pri interpretacijah in na družabnih omrežjih. Udeleženci, ki poznajo MK, menijo, da je v primerjavi z nacionalnim znakovnim jezikom precej enostaven.

Glede učenja MK je večina udeležencev odgovorila, da bi se naučili ali so se naučili MK predvsem z izkušnjami in komunikacijo s tujimi gluhi ali z gluhi prijatelji, ki poznajo MK. Preostali udeleženci bi poiskali gluhega učitelja ali šolo za učenje znakovnega jezika ali pa bi se ga učili na specializiranih spletnih straneh in televiziji H3 World, ki pogosto predvaja kulturne in športne oddaje z uporabo MK, ali pa bi iskali informacije pri Helenski zvezi gluhih ali Nacionalnem inštitutu gluhih. En udeleženec bi poiskal evropski program o učenju MK.

Udeleženci, ki ne poznajo MK, bi se s tujci poskušali sporazumevati s pomočjo GZJ ali besed, ki jih poznajo v britanskem znakovnem jeziku, vendar predvsem s pantomimo, opisnimi gibi, mimiko, držo in gibanjem telesa. Uporabljali bi tudi klasifikatorje, ki niso več besede, temveč se uporabljajo v katerem koli lokalnem znakovnem jeziku. Intervjuvance smo vprašali tudi, ali je MK zlahka razumljiv nekemu, ki je več nacionalnega znakovnega jezika. Večina (52 %) jih je trdila, da bi moral biti zlahka razumljiv, in le 13 % jih je bilo proti.

Ko smo anketirance vprašali, ali bi bila prednost, če bi obstajal samo MK, se velika večina (86,9 %) ni strinjala. Večina se je strinjala, da bi se morali MK učiti vsi ljudje, zlasti gluhi kot drugi jezik. Vztrajali so tudi, da se MK ne bi smel uporabljati namesto lokalnega znakovnega jezika, temveč kot dodatek k njemu, saj so nacionalni jeziki posledica zgodovine in kulture in ne le koda.

Glede vprašanj, ki so se nanašala na prednosti in slabosti MK, se je večina udeležencev strinjala, da je najpomembnejša prednost doseganje komunikacije. Uporaben je tudi pri potovanjih, študiju ali celo delu v tujini. Po drugi strani pa so trdili, da MK ni popoln jezik, temveč le koda za osnovno sporazumevanje, poleg tega ga ni mogoče natančno prevesti, saj nima veliko besedišča. Omenili so tudi nevarnost izgube lokalnih znakovnih jezikov, če se bodo mladi sporazumevali samo v MK.

Večina (69 %) anketirancev je odgovorila, da poznajo zakonodajo za priznanje GZJ kot uradnega jezika za gluhe osebe in osebe s težavami s sluhom v Grčiji, vendar ne poznajo pravnega statusa MK v Grčiji. V zvezi z različicami mednarodne kretnje je 48 % udeležencev odgovorilo, da ima MK različna narečja, saj si izposoja elemente iz številnih lokalnih znakovnih jezikov in se razlikuje glede na osebo, ki ga uporablja. 22 % jih je trdilo, da je MK povsod enak, 30 % pa jih ni vedelo.

Ko smo intervjuvance vprašali, ali gluhi pogosto uporabljajo računalniške učne pripomočke in digitalne vsebine, jih je bila večina (59 %) pozitivnih, 18 % pa jih je trdilo, da gluhi pogosto uporabljajo računalniške učne pripomočke in digitalne vsebine.

Glede težav pri učenju MK do te mere, da je nekdo sposoben komunicirati, večina anketirancev (76 %) ni znala dati natančnega odgovora. Preostali so odgovorili, da mora nekdo poskušati znati čim več besed, vendar so se odgovori glede ravni znanja razlikovali. Bila sta tudi dva odgovora, ki sta trdila, da MK ni jezik, in da zato ni ravni znanja.

Portugalska

Za dopolnitev spletne ankete in razumevanje trenutnega stanja mednarodne kretnje na Portugalskem smo intervjuvali gluhe in slišče učitelje iz šole za dvojezično izobraževanje gluhih, gluhe kolege s Pedagoške šole Politehnik v Portu, ki poučujejo znakovni jezik slišče učence, in gluhe predstavnike Evropske zveze gluhih, ki imajo splošno znanje o uporabi mednarodne kretnje v Evropi. Intervju s predstavniki Evropske unije gluhih je potekal po telefonu s tolmačem znakovnega jezika. Intervju s sodelavci s Pedagoške fakultete je potekal na Zoomu ob sodelovanju nekdanjega študenta za tolmačenje. Srečanje s kolegi iz šole za gluhe je potekalo v njihovih prostorih v mestu Braga. Poučujejo na šoli Dona Maria II, referenčni šoli za izobraževanje gluhih od vrta do srednje šole.

Na splošno so mnenja podobna in razkrivajo zelo slabo poznavanje in zelo redko uporabo mednarodne kretnje na Portugalskem in na splošno. Mednarodna kretnja se večinoma uporablja na mednarodnih konferencah in dogodkih velikih razsežnosti, ki jih organizirajo skupnosti gluhih. Gluhi uporabniki menijo, da je mednarodna kretnja zgolj zbirka znakov, ki so postavljeni skupaj brez upoštevanja identitete in kulture gluhih.

To je bilo za nas presenečenje, saj smo imeli priložnost opazovati uporabo mednarodne kretnje na sejmu COINES 2017. COINES je letni kongres, ki ga organizira brazilski inštitut za izobraževanje gluhih in na katerem sodeluje skoraj tisoč udeležencev. Na kongresu leta 2017 je bilo več kot 800 gluhih udeležencev, ki so prišli z vsega sveta, večinoma iz Južne in Srednje Amerike. Neverjetno je bilo

videti na odru govornika, ki je kretal v brazilskem znakovnem jeziku LIBRAS, skupaj s petimi ali šestimi tolmači znakovnega jezika, ki so bili razvrščeni drug ob drugem in so tolmačili v svojem znakovnem jeziku. Pred odrom, v prvi vrsti, je bil tolmač, ki je v mednarodni kretnji podpisoval govor predavatelja.

Na Portugalskem je zelo ali pa celo nemogoče težko najti tolmača, ki obvlada mednarodno kretnjo. Jezik se ne poučuje, razen izjemoma na univerzi v Coimbri.

Slovenija

Opravili smo razgovore z dvanajstimi osebami. Večina jih je bila ženskega spola, le trije so bili moški. Štirje so bili gluhi, eden je bil naglušen, ostali pa slišijo. Opravili smo intervjuje z dvema študentkama. Ena od njiju je bila gluha, vendar ni znala znakovnega jezika (ima polžev vsadek), druga pa zna slovenski znakovni jezik, vendar ni gluha. Štirje od dvanajstih so bili tolmači za SZJ, trije intervjuvanci pa uporabljajo MK, predvsem na mednarodnih konferencah, obiskih v tujini, spletnih mednarodnih srečanjih in na družabnih omrežjih. Vsi so bili zelo dobro povezani s skupnostjo gluhih (raziskovalci/izobraževalci na področju invalidnosti, učitelji gluhih otrok ali na drugih položajih v izobraževanju, zaradi katerih pogosto prihajajo v stik z gluhi, in člani WDF, Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije ali lokalnih klubov gluhih). Intervjuvanci niso bili povprečni člani skupnosti gluhih in so bili v povprečju zelo visoko izobraženi.

Intervjuvanci so pričakovano potrdili, da se MK v Sloveniji ne uporablja veliko, vendar so v Sloveniji že bili organizirani mednarodni dogodki, na katerih se je MK uporabljal, čeprav v Sloveniji ni certificiranih tolmačev za MK. Uporablja se na mednarodnih srečanjih (večinoma na spletu) ali v družbenih medijih. Splošne povratne informacije so bile, da je MK bolj poznan in sprejet med mlajšimi generacijami.

Večina tistih, ki poznajo MK, je menila, da se ga naučiš z opazovanjem in pogovorom z drugimi, ki ga že poznajo. Pisne literature pravzaprav ni. Na spletu je nekaj videoposnetkov, ki prikazujejo osnovne znake (za mednarodno občinstvo, ne v slovenščini). V Sloveniji ni šole zanj, so pa bile delavnice o MK, ki jih je organizirala Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.

Komunikacija s tujimi gluhimi osebami poteka z najboljšo razpoložljivo metodo. Tisti, ki znajo SZJ, uporabljajo osnovne in naravne znake, razumljive v drugih jezikih, v kombinaciji z mimiko obraza in govorico telesa, da bi prenesli svoje sporočilo. Drugi, ki ne znajo znakovnega jezika, uporabljajo tolmače, če imajo dostop do njih, ali pa svoje sporočilo napišejo ali narišejo. Po večinskem mnenju je znanje SZJ dovolj, da lahko razumejo vsaj splošni pomen komunikacije, ki se izvaja v MK.

Intervjuvanci so bili enotnega mnenja, da z MK ni mogoče nadomestiti naravnih znakovnih jezikov.

5 Razprava in zaključek

Poročila s Cipra, Nemčije, Grčije, Portugalske in Slovenije kažejo, da se razmere gluhih v vseh teh državah ne razlikujejo veliko. Na splošno je bilo vloženega veliko truda v izboljšanje dostopnosti gluhih oseb do vseh področij življenja. Nacionalni znakovni jeziki imajo vzpostavljene učne procese in organizacije, ki jih podpirajo, razvijajo in poučujejo. Razmeroma dobro jih podpira tudi tehnologija z različnimi spletnimi orodji, ki pomagajo pri komunikaciji in učenju. Napredek na področju razvoja in podpore nacionalnih znakovnih jezikov ter z njimi povezanega izobraževanja se povečuje, vendar je zlasti na področju izobraževanja še vedno nekaj pomembnih težav. Najpomembnejša se zdi pomanjkanje učiteljev, ki bi znali uporabljati znakovni jezik. Same šole, ki so dokaj redke, so običajno daleč stran in zato niso priročne za družine z gluhih otroki. Tudi možnosti izobraževanja za gluhe otroke postanejo velik omejitveni dejavnik, ko napredujejo na višje stopnje izobraževanja.

Po drugi strani pa v vseh sodelujočih državah podpora mednarodni kretnji praktično ne obstaja. Z izjemo enega izobraževanja na Portugalskem nobena od njih ni poročala o kakršni koli obliki vključevanja MK v izobraževanje ali drugih manj formalnih učnih priložnostih. Edina omemba česa takega je bila iz Grčije, kjer so imeli kratke seminarje, vendar jih ne ponujajo redno ali pogosto. Zato so tisti, ki se želijo naučiti MK, prepuščeni sami sebi. To je še posebej problematično, ker smo opazili splošno pomanjkanje učnih gradiv za MK, zlasti v drugih jezikih razen angleščine. To je žalostno, saj številni projektni partnerji poročajo o zanimanju za

učenje MK, zlasti pri mlajši populaciji, katerim je takšna oblika komunikacije še posebej pomembna za mednarodno komunikacijo (za potovanja ali prek interneta) in zabavo. Zanimanje za učenje znakovnega jezika in MK potrjujejo tudi rezultati ankete, izvedene v okviru projekta.

MK ni pravi jezik in ni namenjen, niti ni cilj tega projekta, da bi nadomestil naravne znakovne jezike. To naravo MK in njegovo vsaj delno odvisnost od znanja govorca in njegovega primarnega znakovnega jezika so redno poudarjali tudi udeleženci v naših vodenih intervjujih. Menimo, da bi to lahko bil tudi eden od glavnih izzivov, s katerimi se srečujemo med izvajanjem projekta.

Literatura

- [1] M. P. Lewis, G. F. Simons, and C. D. Fennig, *Deaf sign language*, 17th ed. Ethnologue: Languages of the World (17th ed.).
- [2] “Grades of hearing impairment,” *World Health Organization*. https://www.schwerhoerigen-netz.de/fileadmin/user_upload/dsb/Dokumente/Information/Politik_Recht/Hoergeraete/w-ho-grades-hearing.pdf (accessed Mar. 12, 2021).
- [3] “Communication challenges in inclusive education faced by deaf and non-deaf people, National Report - Cyprus,” 2021.
- [4] “Communication challenges in inclusive education faced by deaf and non-deaf people, National Report - Germany,” 2021.
- [5] “Communication challenges in inclusive education faced by deaf and non-deaf people, National Report - Greece,” 2021.
- [6] “Communication challenges in inclusive education faced by deaf and non-deaf people, National Report - Portugal,” 2021.
- [7] “Communication challenges in inclusive education faced by deaf and non-deaf people, National Report - Slovenia,” 2021.
- [8] “Deutsche Gebärdensprache (DGS).” <https://www.gehoerlosen-bund.de/faq/deutsche-gebardensprache-dgs> (accessed Apr. 06, 2021).
- [9] “Statistisches Jahrbuch,” *Statistisches Bundesamt*, Oct. 2019. https://www.destatis.de/DE/Themen/Querschnitt/Jahrbuch/_inhalt.html (accessed Apr. 06, 2021).
- [10] I. Giallourous, “ΟΜΚΕ: Χρωματίζοντας τους ήχους” [Online]. Available: <https://www.debop.gr/deBlog/mikroi-iroes-tis-polis/omospondia-kofon-elladas-xromatizodas-tous-ixous>.
- [11] “Hellenic Statistical Authority.” [Online]. Available: https://www.statistics.gr/el/greece-in-figures?_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_formDate=1608117782821&p_p_id=com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_.
- [12] “PORDATA - Estatísticas, gráficos e indicadores de Municípios, Portugal e Europa.” <https://www.pordata.pt/Home>.
- [13] “Comunidade surda quer fazer-se ouvir,” Sep. 25, 2016. <https://www.dn.pt/sociedade/comunidade-surda-quer-fazer-se-ouvir-5407954.html>.

- [14] P. M. M. Encarnação, L. Azevedo, and A. R. Londral, *Tecnologias de apoio para pessoas com deficiência*. Lisboa: Fundação para a Ciência e a tecnologia, 2015.
- [15] A. Lusa, “Cerca de 50 professores de língua gestual concentrados frente ao Ministério – Observador,” *Observador*, Jan. 22, 2018. <https://observador.pt/2018/01/22/cerca-de-50-professores-de-lingua-gestual-concentrados-frente-ao-ministerio/>.
- [16] “Federação Portuguesa das Associações de Surdos - FPAS.” <https://fpasurdos.pt/pt/home#>.
- [17] “Deafness in Slovenia,” *Zveza-GNS.si*. <http://zveza-gns.si/o-zvezi/o-gluhoti/> (accessed Jan. 28, 2021).
- [18] S. Rogič Ožek *et al.*, “Koncept umestitve slovenskega znakovnega jezika v slovenski šolski prostor,” 2019. Accessed: Jan. 29, 2021. [Online]. Available: www.zrss.si/pdf/slovenski-znakovni-jezik.pdf.
- [19] “Iz sveta tišine,” *Zveza-GNS.si*. <http://zveza-gns.si/posebni-socialni-programi/iz-sveta-tisine/> (accessed Jan. 29, 2021).
- [20] “Deaf and Hard of Hearing Clubs Association of Slovenia,” *Zveza-GNS.si*. <http://zveza-gns.si/> (accessed Jan. 28, 2021).
- [21] “Deaf and Hard of Hearing Clubs Association of Slovenia, assistive technology,” *Zveza-GNS.si*. <http://zveza-gns.si/tehnici-pripomocki/> (accessed Jan. 28, 2021).
- [22] “Dictionary for the Slovene Sign Language,” *Zveza-GNS.si*. <http://zveza-gns.si/slovar-slovenskega-znakovnega-jezika/> (accessed Jan. 28, 2021).
- [23] “Vodnik po zakonu,” *ZZTSZJ*. <https://www.tolmaci.si/vodnik-po-zakonu/> (accessed Jan. 29, 2021).
- [24] “What is Slovenian Sign Language,” *Zveza-GNS.si*. <http://zveza-gns.si/slovar-slovenskega-znakovnega-jezika/kaj-je-znakovni-jezik/> (accessed Jan. 28, 2021).
- [25] X. Π. κ.α., “Γραμματική Παράδοσιακού Τύπου, Λευκωσία: ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ.” http://www.moec.gov.cy/eidiki_ekpaidefsi/kypriaki_noimatiki_glossa/documents/paradosiaki_grammatiki.pdf.
- [26] M. G. Herbert, “A new classifier-based plural morpheme in German Sign Language (DGS),” *Sign Language & Linguistics*, vol. 21, no. 1, Jan. 2016, doi: 10.1075/sll.00012.her.
- [27] H. Eichmann, M. Hansen, and J. Heßmann, *Handbuch Deutsche Gebärdensprache. Sprachwissenschaftliche und anwendungsbezogene Perspektiven*. 2012.
- [28] Andrikoroulou, “Κέντρο Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας. Ελληνική Νοηματική Γλώσσα. Η γλώσσα των κωφών.” [Online]. Available: http://www.noimatiki.gr/index.php?option=com_sppagebuilder&view=page&id=4&Itemid=398&lang=gr.
- [29] Greek Ministry of Education - Pedagogical Institute, *Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπονδών Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας για την υποχρεωτική εκπαίδευση. - Curriculum of Greek Sign Language for Primary and Secondary School*. Athens: Greek Ministry of Education - Pedagogical Institute.
- [30] I. de los R. Rodríguez Ortiz, “Comunicar a través del silencio: las posibilidades de la lengua de signos española | Editorial de la Universidad de Sevilla,” *Universidad de Sevilla: Vicerrectorado de investigación*, 2005. <https://editorial.us.es/es/detalle-libro/630005/comunicar-a-traves-del-silencio-las-posibilidades-de-la-lengua-de-signos-espanola>.
- [31] P. Escudeiro *et al.*, “Virtual Sign Translator,” in *Proceedings of the International Conference on Computer, Networks and Communication Engineering (ICCNCE 2013)*, Jul. 2013, pp. 290–292, doi: 10.2991/iccnce.2013.72.
- [32] “The Use of Slovenian Sign Language Act.” <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlid=200296&stevilka=4810> (accessed Jan. 28, 2021).
- [33] I. Stramljič breznik and L. Podboršek, *Medmeti na presečišču slovenskega besednega in znakovnega jezika*. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglošnih Slovenije, 2014.
- [34] “Die internationalen Unterschiede der Gebärdensprache – ein Interview mit Hochschuldozentin Liona Paulus,” *Hochschule Fresenius*, Dec. 01, 2017. <https://www.hs-fresenius.de/blog/wissen/die-internationalen-unterschiede-der-gebaerdensprache-ein-interview-mit-hochschuldozentin-liona-paulus/> (accessed Apr. 08, 2021).

- [35] “Constitution of the Portuguese Republic.” <https://dre.pt/constitution-of-the-portuguese-republic>.
- [36] “Despacho Conjunto 198/99,” *Secretário de Estado da Administração Educativa-Ministério da Educação; Secretário de Estado da Educação e Inovação-Ministério da Educação*, 1999. <https://dre.tretas.org/dre/100432/despacho-conjunto-198-99-de-3-de-marco>.
- [37] M. do C. Gomes, “O ensino do português num contexto de educação bilingue,” *Diversidades*, vol. 7, no. 25, 2009, [Online]. Available: https://sigarra.up.pt/sasup/en/pub_geral.pub_view?pi_pub_base_id=84351.
- [38] “V ustavo brez glasu proti zapisali pravico do slovenskega znakovnega jezika,” *RTV SLO.si*, May 29, 2021. <https://www.rtvlo.si/slovenija/v-ustavo-brez-glasu-proti-zapisali-pravico-do-slovenskega-znakovnega-jezika/581824> (accessed May 28, 2021).
- [39] “Ustava Republike Slovenije - 14. člen.” <https://www.racunovodstvo.net/zakonodaja/ustava-republike-slovenije/14-clen> (accessed Feb. 23, 2021).
- [40] “The Act on the Placement of Children with Special Needs.” <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlid=201158&stevilka=2714> (accessed Jan. 28, 2021).
- [41] “The Act on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities.” <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/100876> (accessed Jan. 28, 2021).
- [42] “The Rules on additional technical and physical assistance for children with special needs.” <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlid=201388&stevilka=3192> (accessed Jan. 28, 2021).
- [43] “The Act on the implementation of the principle of equal treatment.” <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3908> (accessed Jan. 28, 2021).
- [44] “The Labour Act.” <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5944> (accessed Jan. 28, 2021).
- [45] “The Act on Vocational Rehabilitation and Employment of Persons with Disabilities.” <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3841> (accessed Jan. 28, 2021).
- [46] “The Act on the prevention of domestic violence.” <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5084> (accessed Jan. 28, 2021).
- [47] “Resolution on the National Program for Language Policy 2014-2018.” <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO91> (accessed Jan. 28, 2021).
- [48] “Action Plan for language features.” Accessed: Jan. 28, 2021. [Online]. Available: <http://www.vlada.si/>.
- [49] “Program of Action for the disabled in 2014 – 2021, .” <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/akcijski-program-za-invalidne/> (accessed Jan. 28, 2021).
- [50] E. Tominska, K. I. Bienkowska, and M. Zaborniak-Sobczak, *Selected issues of early-development support and education of children and youth with hearing impairment – comparative analysis on the example of five European countries*. Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, 2017.
- [51] H. Carmo, M. Martins, M. Morgado, and P. Estanqueiro, “Programa Curricular de Língua Gestual Portuguesa, Educação Pré-Escolar e Ensino Básico,” 2007.
- [52] “Training Program for Slovene Sign Language Interpreter.” <https://www.tolmaci.si/program-usposabljanja/> (accessed Jan. 29, 2021).
- [53] R. Rosenstock and J. Napier, Eds., *International Sign: Linguistic, Usage, and Status Issues*. Gallaudet University Press, 2015.
- [54] R. Webb and T. Supalla, “Negation in International Sign,” in *Perspectives on sign language structure. Papers from the Fifth International Symposium on Sign Language Research*, 1994, pp. 173–185, Accessed: Apr. 08, 2021. [Online].
- [55] L. Allsop, B. Woll, and J. M. Brauti, “International Sign: The creation of an international deaf community and sign language,” *Sign Language Research*, 1994.
- [56] R. Rosenstock, “An investigation of International Sign: Analyzing structure and comprehension,” 2004.
- [57] R. McKee and J. Napier, “Interpreting into International Sign Pidgin: An analysis,” *Sign Language & Linguistics*, vol. 5, no. 1, pp. 27–54, Dec. 2002, doi: 10.1075/sll.5.1.04mck.

- [58] “FAQ on International Sign,” *World Federation of the Deaf*, Jun. 27, 2019. <http://wfdeaf.org/news/resources/faq-international-sign/> (accessed Feb. 01, 2021).
- [59] R. Herman, P. Roy, and F. Kyle, “Too many deaf children are still failing to learn to read, says new study,” *City, University of London*, 2017. <https://www.city.ac.uk/news-and-events/news/2017/11/too-many-deaf-children-are-still-failing-to-learn-to-read-says-new-study#> (accessed Jul. 10, 2021).

Priloga A

Seznam vprašanj v opravljeni raziskavi.

1. Ali imate stik z gluhami osebami?
(Da, Ne, Sam sem gluha)
2. Ali menite, da gluhi lahko tekoče berejo in razumejo slovenščino?
(Da, Ne)
3. Kako gluhi komunicirajo med seboj?
(pisanje, gestikulacija, branje z ustnic, znakovni jezik)
4. Kako gluhe/naglušne osebe komunicirajo s takšnimi, ki niso naglušni?
(Ne komunicirajo, pisanje, gestikuliranje, branje ustnic, ročni znaki)
5. Kako vi komunicirate z gluhami osebami?
(odprto vprašanje)
6. Ali poznate znakovni jezik?
(Da, Ne)
7. Ali menite, da se znakovni jezik razlikuje med državami?
(Da, Ne)
8. Bi se radi naučili znakovnega jezika oz. mednarodne kretnje?
(Da, Ne)
9. Bi vas zanimal izbirni predmet iz mednarodne kretnje, če bi ta bil na voljo?
(Da, Ne)
10. Ali menite, da ima, v primerjavi s slovenskim besednjakom, slovenski znakovni jezik:
(manj besed / znakov, enako besed / znakov, več besed / znakov)

11. Ali poznate mednarodno kretnjo (ang. International Sign)?
(Da, Ne)

12. Če želite, lahko tu oddate svoje predloge za pomoč gluhim in naglušnim študentom pri izobraževanju, delu v učilnici, akademskem življenju, itd.
(odprto vprašanje)

Priloga B

Preglednice pogostosti za vsa zaprta vprašanja iz ankete združena za vse države partnerjev v projektu.

Partnerska država

		Frekvenca	Odstotek	Veljavni odstotek
Veljavni	Ciper	40	3.6%	3.6%
	Nemčija	365	33.0%	33.0%
	Grčija	268	24.2%	24.2%
	Portugalska	244	22.0%	22.0%
	Slovenija	190	17.2%	17.2%
	Skupaj	1107	100.0%	100.0%

Ali imate stik z gluhihimi osebami?

		Frekvenca	Odstotek	Veljavni odstotek
Veljavni	Ne	911	82.3%	82.5%
	Da	154	13.9%	13.9%
	Sem gluha	39	3.5%	3.5%
	Skupaj	1104	99.7%	100.0%
Manjka	Sistem	3	.3%	
Skupaj		1107	100.0%	

Ali menite, da gluhi lahko tekoče berejo in razumejo slovenščino?

		Frekvenca	Odstotek	Veljavni odstotek
Veljavni	Ne	305	27.6%	28.0%
	Da	786	71.0%	72.0%
	Skupaj	1091	98.6%	100.0%
Manjka	Sistem	16	1.4%	
Skupaj		1107	100.0%	

Kako gluhi komunicirajo med seboj?

		Odgovori		
		N	Odstotek	Odstotek primerov
Veljavni	Pisanje	543	18.5%	49.1%
	Gestikuliranje	786	26.8%	71.0%
	Branje z ustnic	633	21.6%	57.2%
	Znakovni jezik	972	33.1%	87.8%
	Skupaj	2934	100.0%	265.0%

Kako gluhe/naglušne osebe komunicirajo s takšnimi, ki niso naglušni?

		N	Odstotek	
Veljavni	Ne	47	1.6%	4.2%
	Pisanje	719	24.2%	65.0%
	Gestikuliranje	763	25.7%	68.9%
	Branje z ustnic	701	23.6%	63.3%
	Znakovni jezik	736	24.8%	66.5%
	Skupaj	2966	100.0%	267.9%

Ali poznate znakovni jezik?

		Frekvenca	Odstotek	Veljavni odstotek
Veljavni	Ne	827	74.7%	74.8%
	Da	278	25.1%	25.2%
	Skupaj	1105	99.8%	100.0%
Manjka	Sistem	2	.2%	
Skupaj		1107	100.0%	

Ali menite, da se znakovni jezik razlikuje med državami?

		Frekvenca	Odstotek	Veljavni odstotek
Veljavni	Ne	264	23.8%	24.1%
	Da	830	75.0%	75.9%
	Skupaj	1094	98.8%	100.0%
Manjka	Sistem	13	1.2%	
Skupaj		1107	100.0%	

Bi se radi naučili znakovnega jezika

		Frekvenca	Odstotek	Veljavni odstotek
Veljavni	Ne	212	19.2%	19.4%
	Da	878	79.3%	80.6%
	Skupaj	1090	98.5%	100.0%
Manjka	Sistem	17	1.5%	
Skupaj		1107	100.0%	

Ali poznate mednarodno kretnjo?

		Frekvenca	Odstotek	Veljavni odstotek
Veljavni	Ne	905	81.8%	82.2%
	Da	196	17.7%	17.8%
	Skupaj	1101	99.5%	100.0%
Manjka	Sistem	6	.5%	
Skupaj		1107	100.0%	

Bi se radi naučili mednarodne kretnje?

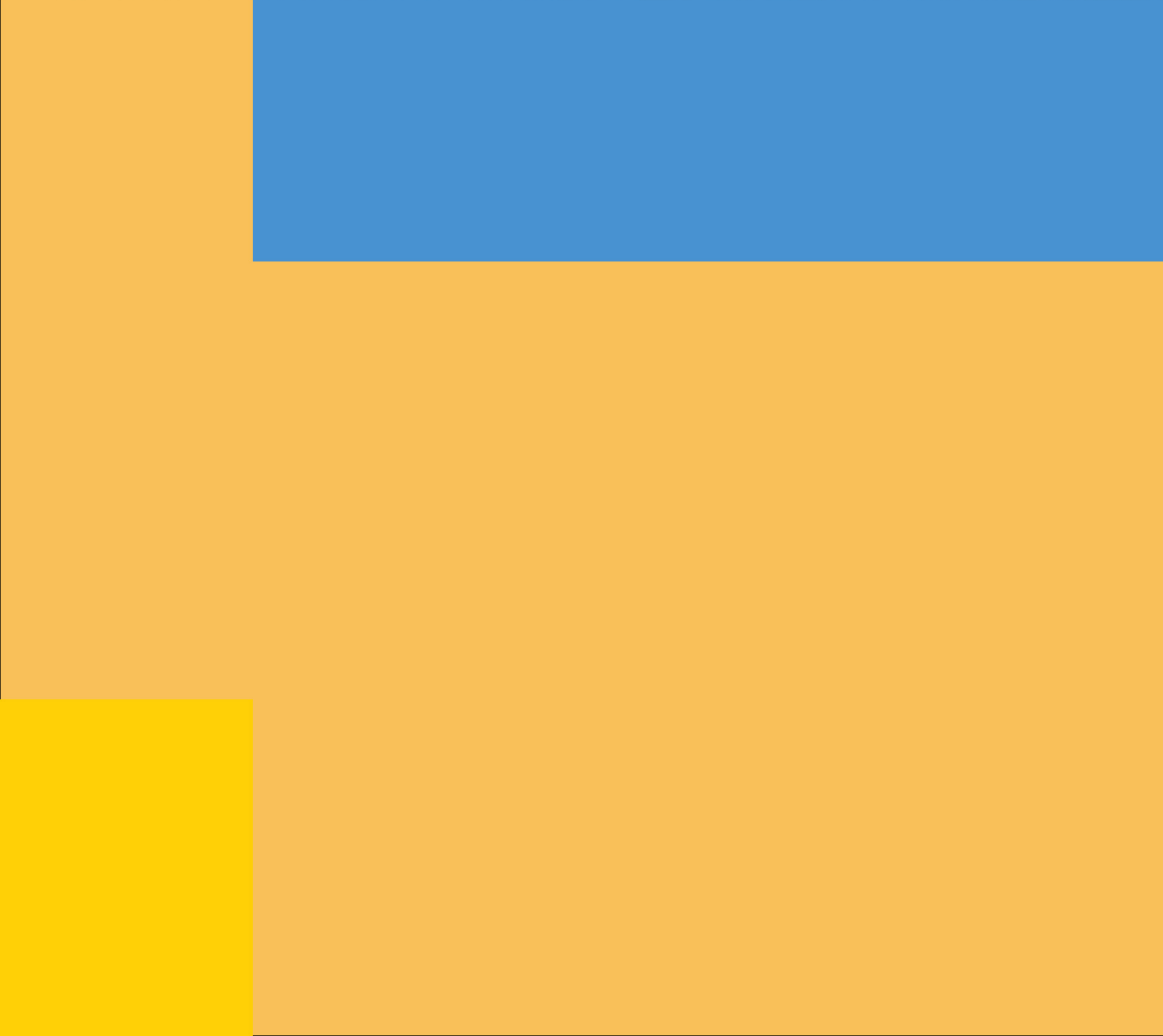
		Frekvenca	Odstotek	Veljavni odstotek
Veljavni	Ne	215	19.4%	19.7%
	Da	878	79.3%	80.3%
	Skupaj	1094	98.8%	100.0%
Manjka	Sistem	14	1.3%	
Skupaj		1107	100.0%	

**Bi vas zanimal izbirni predmet iz mednarodne kretnje, če bi ta bil
na voljo?**

		Frekvenca	Odstotek	Veljavni odstotek
Veljavni	Ne	270	24.4%	24.9%
	Da	813	73.4%	75.1%
	Skupaj	1083	97.8%	100.0%
Manjka	Sistem	24	2.2%	
Skupaj		1107	100.0%	

**Ali menite, da ima, v primerjavi s slovenskim besednjakom,
slovenski znakovni jezik:**

		Frekvenca	Odstotek	Veljavni odstotek
Veljavni	manj besed/znakov	500	45.2%	48.2%
	iste besede/znaki	296	26.7%	28.5%
	več besed/znakov	241	21.8%	23.2%
	Skupaj	1037	93.7%	100.0%
Manjka	Sistem	70	6.3%	
	Skupaj	1107	100.0%	

KOMUNIKACIJSKI IZZIVI V INKLUZIVNEM IZOBRAŽEVANJU, S KATERIMI SE SOOČAJO GLUHE IN SLIŠEČE OSEBE

MARKO KOMPARA, MARKO HÖBL IN
TATJANA WELZER DRUŽOVEC (UR.)

Univerza v Mariboru, Fakulteta za računalništvo, elektrotehniko in informatiko,
Maribor, Slovenija.

E-pošta: marko.kompara@um.si, marko.hobl@um.si, tatjana.welzer@um.si

Povzetek To je zbirno poročilo o delu, opravljenem v prvem intelektualnem rezultatu na temo izzivov v komunikaciji (angl. Intellectual Output One: Communication Challenges) za projekt Spodbujanje vključujočega izobraževanja z mednarodno kretujo (ang. Advancing Inclusive Education Through International Sign) – InSign. To poročilo združuje in povzema rezultate nacionalnih poročil, ki so jih pripravili projektni partnerji iz Cipra, Nemčije, Grčije, Portugalske in Slovenije. Ta dokument vključuje informacije o nacionalnih znakovnih jezikih, podpora gluhih osebam in njihovih možnostih izobraževanja v različnih državah. Pregledali smo stanje mednarodne kretnje v vseh partnerskih državah. Izvedli smo tudi vprašalnik, v katerem smo predvsem od študentov zbirali informacije o tem kako dojemajo gluhe osebe, koliko poznajo znakovni jezik in s kakšnimi težavami mislijo, da se gluhi in naglušni srečujejo v izobraževalnem sistemu. V tem dokumentu bomo analizirali skupne podatke, zbrane pri vseh projektnih partnerjih. Vsak partner je opravil tudi voden intervju s tistimi, ki najbolj poznajo gluho skupnost (sami gluhi, pedagogi, tolmači itd.), da bi bolje razumeli okoliščine in odgovorili na nekatera vprašanja, ki jih je težko najti v literaturi. Konsolidirano poročilo v krajši obliki povzema intervjuje iz nacionalnih poročil z glavnimi ugotovitvami.

Ključne besede:

mednarodna
kretnja,
znakovni
jezik,
vključujoče
izobraževanje,
komunikacijski
izzivi,
gluhe
skupnosti

COMMUNICATION CHALLENGES IN INCLUSIVE EDUCATION FACED BY DEAF AND NON-DEAF PEOPLE

MARKO KOMPARA, MARKO HÖLBL &
TATJANA WELZER DRUŽOVEC (EDS.)

University of Maribor, Faculty of Electrical Engineering and Computer Science,
Maribor, Slovenia.

E-mail: marko.kompara@um.si, marko.holbl@um.si, tatjana.welzer@um.si

Abstract This is a consolidated report on the work done in Intellectual Output One: Communication Challenges for the Advancing Inclusive Education Through International Sign - InSign project. This report combines and summarises the results obtained in national reports done by project partners from Cyprus, Germany, Greece, Portugal, and Slovenia. This document includes information on national sign languages, support for deaf people and their learning possibilities in different countries. In one section, we will review the status of International Sign in all the partner countries. We have also performed surveys done primarily with students to measure how they perceive deaf people, how they understand sign language and the difficulties deaf face in the education system. In this document, we analyse the data collected across the project partners. Each partner has also performed a guided interview with those most familiar with the deaf community (deaf themselves, educators, interpreters etc.) to help better understand the circumstances and answer some of the questions difficult to find in literature. The Consolidated Report summarises interview findings from national reports with the main takeaways.

Keywords:
international
sign,
sign
language,
inclusive
education,
communication
challenges,
deaf
communities

Univerza v Mariboru

Fakulteta za elektrotehniko,
računalništvo in informatiko

